

Anđeli i demoni u Evanđeljima

Juričić, Mia

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:550570>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-17**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Teološko-katehetski odjel

Diplomski sveučilišni teološko-katehetski studij (dvopredmetni)

Mia Juričić

Anđeli i demoni u Evanđeljima

Diplomski rad

Zadar, 2023.

Sveučilište u Zadru

Teološko-katehetski odjel

Diplomski sveučilišni teološko-katehetski studij (dvpredmetni)

Andeli i demoni u Evanđeljima

Diplomski rad

Studentica:
Mia Juričić

Mentor:
doc. dr. sc. Elvis Ražov
Komentor:
doc. dr. sc. Arkadiusz Krasicki

Zadar, 2023.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, Mia Juričić, ovime izjavljujem da je moj diplomski rad pod naslovom *Anđeli i demoni u Evandeljima* rezultat mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Nijedan dio mogega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da n jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mogega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 5. travnja 2023.

SADRŽAJ

UVOD	1
1. ANĐELI I DEMONI U KRŠĆANSTVU	2
1.1. Etimologija	3
1.2. Narav i hijerarhija anđela i demona	4
1.3. Anđeli i demoni u Evanđeljima	6
2. EVANĐELJE PO MATEJU	9
3.1. Anđeosko navještenje Josipu	10
3.2. Isusova kušnja u pustinji	10
3.3. Isus ozdravlja opsjednutog nijemka	13
3.4. Anđeo se ukazuje ženama	14
3. EVANĐELJE PO MARKU	16
2.1. Opsjednuće u Kafarnaumu i izbor dvanaestorice	16
2.2. Opsjednuti Gerazenac	18
2.3. Kći Sirofeničanke i opsjednuti padavičar	21
4. EVANĐELJE PO LUKI	23
4.1. Radosna ukazanja	24
4.2. Isusovo rođenje i pohod pastira	26
4.3. Isusova ozdravljenja	27
4.4. Žene u Isusovoj službi	29
5. EVANĐELJE PO IVANU	30
5.1. Anđeli u Ivanovu evanđelju	30
5.2. Đavao u Ivanovu evanđelju	31
ZAKLJUČAK	33
SAŽETAK	34
SUMMARY	35
LITERATURA	36

UVOD

Predmet diplomskog rada jesu anđeli i demoni u evanđeljima. U radu se analiziraju najvažniji zapisi evanđelista Marka, Mateja, Luke i Ivana o anđelima i demonima te komentari i razmišljanja pojedinih autora koji su analizirali te zapise. Prvi je cilj diplomskog rada odrediti etimologiju temeljnih pojmova. U skladu s time u radu se analiziraju narav anđela i demona te njihova hijerarhija. Izlažu se i crkveni dokumenti koji ukazuju na njihovo postojanje. Posebna pozornost posvećena je dogmatskoj konstituciji *Firmiter* koja jasnije prikazuje stvorenu narav i egzistenciju anđela, kao i *De fide catholica* u kojoj se analizira stvaranje i preobražaj demona. Drugi je cilj diplomskog rada analizirati novozavjetne spise, točnije pojedine zapise iz evanđelja o anđelima i demonima. Kako bi se utvrdili različiti utjecaji demona na pojedinčevo tjelesno, duševno i psihičko stanje u Markovu evanđelju analiziraju se izvještaji opsjednuća, posebno u Kafarnaumskoj sinagogi, izvještaj o opsjednutom iz Geraze te izvještaj o opsjednutom padavičaru. U Matejevu evanđelju naglasak je na anđeoskim pojavljivanjima, posebno na anđeoskom navještaju Josipu, teškim iskušenjima Isusa u pustinji, ali i anđeoskom ukazanju ženama na Isusovom grobu. Lukino evanđelje izdvaja se zbog anđeoskog navještaja Djevici Mariji te zbog Isusova rođenja i pohoda pastira. U Ivanovu evanđelju pažnja je usmjerena na izvještaje o Isusovom uskrsnuću i Sotoninom djelovanju, posebno na Judu Iškariotskog. U diplomskom radu analiziraju se tekstovi trostruke, dvostruke i jednostavne tradicije te se na vjerodostojan način upućuje na sličnosti i razlike među tim tekstovima. Na temelju analize anđeoskih ukazanja te uloge anđela u Božjem naumu anđeli su shvaćeni kao kristocentrična bića, uvijek usmjerena na Boga i Božje poslanje, a samim time i kao prenositelji Radosne vijesti. Međutim, anđeli su shvaćeni i kao bića koja ohrabruju pojedince kojima se ukazuju. S druge se strane nalaze demoni koji negativno utječu na čovjeka, ali Isus svojim autoritetom i vlašću nad nečistim silama uspijeva osloboditi opsjednute zlih duhova.

Kako bi se ostvarili postavljeni ciljevi diplomskog rada koristi se povijesno-kritička metodologija istraživanja. Koriste se odgovarajuće istraživačke metode, odnosno metode analize i sinteze, metode dedukcije i indukcije, metoda deskripcije i metoda usporedbe.

1. ANĐELI I DEMONI U KRŠĆANSTVU

Biblijska objava omogućuje uvid u prisutnost te djelovanje anđela i demona. Ta se bića javljaju već na početku Starog zavjeta, ali ostaju prisutni sve do Knjige Otkrivenja. Anđeli su duhovna bića, Božja stvorenja koja nemaju tijelo, ali imaju razum i slobodnu volju te su darovani milošću. Ne pripadaju našem vremenu i prostoru, ali mogu djelovati u našoj stvarnosti. „Anđeli su duhovni stvorovi koji neprestano slave Boga i služe njegovom spasonosnom naumu prema drugim stvorenjima. Anđeli surađuju u svemu što je dobro za nas. Anđeli okružuju Krista, svoga Gospodina. Oni mu posebno služe u izražavanju njegova spasonosnog poslanja prema ljudima. Crkva štuje anđele koji joj na zemaljskom putovanju pomažu i koji štite svako ljudsko biće.“¹

Anđeli imaju udio u svemu onome što je za čovjeka dobro, odnosno u onome što je istinski dobro za čitavo čovječanstvo. U Katekizmu Katoličke crkve o anđelima se navodi sljedeće: „Od djetinjstva do smrti ljudski je život okružen njihovom zaštitom i zagovorom. Svaki vjernik ima uza se anđela kao čuvara i pastira da ga vodi u život. Već na zemlji kršćanski život po vjeri sudjeluje u blaženom društvu s anđelima i ljudima koji su sjedinjeni u Bogu.“² Pozivajući se na Sveto pismo i vjeru u Isusa Krista Crkva je potvrdila anđeosko postojanje i u svojim službenim dokumentima. Među crkvenim dokumentima u kojima se spominju anđeli posebnu važnost imaju dokumenti vezani za Četvrti lateranski koncil održan 1215. godine. U dogmatskoj konstituciji *Firmiter* je potvrdio stvorenu narav i egzistenciju anđela: „Čvrsto vjerujemo i jednostavno ispovijedamo da je samo jedan pravi Bog, vječan, neizmjeran i nepromjenjiv, neshvatljiv, vječan i neizreciv, Otac i Sin i Duh Sveti: tri su naime osobe, ali jedna bit, supstancija ili narav sasvim jednostavna: Otac ni od koga, Sin samo od Oca a Duh Sveti jednako od obojice; bez početka, trajan i bez kraja; Otac rađa, Sin se rađa a Duh Sveti izlazi: istobitni i jednaki, i jednako svemoguć i jednako vječni; jedan početak svega; Stvoritelj svega vidljivoga i nevidljivoga, duhovnoga i tjelesnoga, jer je svojom svemogućom snagom zajedno od početka vremena iz ničega stvorio oba stvorenja, duhovno i tjelesno, anđeosko naime i svjetovno, a zatim ljudsko kao zajedno ustrojeno iz duha i tijela.“³

¹ *Katekizam Katoličke Crkve*, Zagreb, 2016., br. 350-352. (dalje: KKC).

² KKC, br. 336.

³ PRVI VATIKANSKI KONCIL, *Dei Filius. Dogmatska konstitucija o katoličkoj vjeri* (24. IV. 1870.), u: Heinrich DENZINGER – Peter HÜNERMANN, *Zbirka sažetaka vjerovanja, definicija i izjava o vjeri i čudoređu*, Đakovo, 2002. (dalje: DH).

Baš kao anđeli, i demoni su duhovna bića te kao takvi nemaju tjelesni oblik.⁴ Postavlja se pitanje kako su nastali demoni i zašto uopće postoje. Važno je naglasiti da ih Bog kao takve nije stvorio. U prvom poglavlju *De fide chatolica* istaknuto je sljedeće: „Đavao i ostali demoni stvoreni su od Boga po naravi dobri, ali su od sebe postali zli.“⁵ Dakle, može se zaključiti da demone kao takve nije stvorio Bog, već su oni pretvorili sami sebe u ono što jesu po svojoj naravi. Benito Marconcini ističe da je riječ *daimónion*⁶ u Novom zavjetu korištena 63 puta, uključujući varijaciju riječi *daímones* (Mt 8,31). Kada je riječ o demonima nauk Starog zavjeta je suptilan i diskretan, dok je Novi zavjet u tom pogledu opsežniji. Osim toga, u Novom zavjetu koristi se drugačija terminologija te se demonska prisutnost očituje već u prvim tekstovima. Tu terminologiju detaljnije tumači James A. Laine u svojem djelu *A Biblical View of Demonology*. Naime, Laine navodi različite načine demonskog utjecaja u evanđeljima te ističe sljedeće: opsjednuti – *daimonizomenoi* (Mt 4,24), čovjek koji ima zloduhe – *exon daimonia* (Lk 8,27), opsjednut od nečista duha – *en pneumati akatharto* (Mk 1,23), mučeni od nečistih duhova – *enoxloumenoi apo pneumatou* (Lk 6,18).⁷

U Svetom pismu demonsko djelovanje manifestira se na različite načine, odnosno kao opsjednuće čovjeka čije se tjelesno i duševno stanje narušava te usmjerava njegovo djelovanje na zlo. Osim toga, demoni zasljepljuju um onih koji nisu vjernici kako nikada ne bi mogli uvidjeti Božje svjetlo. Također obmanjuju ljude pretvarajući se kao služitelji pravde: „I nije čudo, jer se sam sotona pretvara u anđela svjetla. Nije dakle ništa osobito, ako se i sluge njegove pretvaraju kao sluge pravde, kojima će svršetak biti po djelima njihovim“ (2 Kor 11,14). U evanđeljima će se podrobnije analizirati tlačiteljsku narav demona i primjeri njihova djelovanja nad čovjekom.

1.1. Etimologija

Pojam anđeo potječe od grčke riječi *ángelos* te hebrejske riječi *mal'āk*, a obje riječi u prijevodu znače „poslanik“ ili „vjesnik“. Anđeli predstavljaju onoga koji je poslan od Boga ili čovjeka kako bi izvršio poslanje koje mu je zadano. Važno je napomenuti da se u Svetom pismu

⁴ Usp. José A. FORTEA, *Summa Daemoniaca Traktat o demonologiji i Priručnik o egzorcizmu*, Velika Gorica, 2018., 21.

⁵ KKC, br. 391.

⁶ Usp. Benito MARCONCINI – Angelo AMATO – Carlo ROCCHETTA – Moreno FIORI, *Anđeli i demoni: povijesna drama između dobra i zla*, Zagreb, 2017., 207.

⁷ Usp. James A. LAINE, *A Biblical view of Demonology*, Ohio, 1981., 13.

hebrejski izraz za anđela javlja čak 213 puta, dok se grčki izraz navodi 175 puta.⁸ Iako nije uočljiva distinkcija između Božjeg i ljudskog poslanika, u *Vulgati* (latinskom prijevodu Svetog pisma) ta se razlika može uočiti. Naime, izraz *nuntius* odnosi se na ljudskog, a izraz *angelus* na Božjeg poslanika. Hebrejska riječ *mal'āk* standardna je riječ za glasnika, kako ljudskog, tako i božanskog, a sama imenica potječe od glagolskog suglasničkog korijena *l-'-k*, što znači „poslati s porukom“. Stoga riječ *mal'āk* znači „onaj koji je poslan“.⁹ On nije samo prenositelj vijesti ili informacija, već i onaj koji obavlja radnje, pa kada bi se značenje svelo samo na poslanika, to ne bi bilo puno značenje pojma anđeo. Naime, uključene su dvije radnje koje naša kultura drži kao odvojene, a to su poslanstvo i posao, odnosno radnja.

U Novom zavjetu javljaju se i demoni. Pojam demon potječe od grčke riječi *daimon*, što znači duh. Taj se naziv u Novom zavjetu koristi isključivo u svrhu opisivanja zlih bića duhovne naravi. Međutim, u grčkoj i rimskoj mitologiji demon nije nužno označavao zlu osobu. Sokrat i Platon govore o demonima više u smislu prirodnih bića nego natprirodnih.¹⁰ Termin koji se najčešće koristi u Novom zavjetu za označavanje demona jest *daimonion* i *daimon*. Laine ističe da se ti termini uvijek koriste zasebno te nikada istoznačno s *diabolos* (đavao).¹¹ Naime, ta je distinkcija važna jer samo je jedan đavao, dok su demoni mnogobrojni.

1.2. Narav i hijerarhija anđela i demona

Govoreći o anđelima i demonima neizbježno je spomenuti njihovu narav i hijerarhiju. Kršćanski teolog Pseudodionizije Areopagit pisao je oko 500. godine o anđeoskoj hijerarhiji u svojem djelu *Nebeska hijerarhija*. Svoju je hijerarhiju utemeljio na proučavanju onoga što je u Bibliji navedeno o anđelima. Naveo je tri kora koje ukupno broje devet korova anđela. Pritom su u tim korovima anđeli poredani od onih najbližih Bogu do onih najbližih ljudima. Prema tome se ističu sljedeći korovi u anđeoskoj hijerarhiji:

- prvi ili najviši kor – serafi, kerubi i prijestolja

⁸ Usp. Benito MARCONCINI – Angelo AMATO – Carlo ROCCHETTA – Moreno FIORI, *Anđeli i demoni: povijesna drama između dobra i zla*, 207.

⁹ Usp. *Isto*, 42.

¹⁰ Ovdje valja istaknuti da kada govori o demonu Sokrat svoju misao ne usmjerava na zloduha, već ga u svojim promišljanjima tumači kao glas koji ga je pratio od djetinjstva, glas koji mu naređuje. Neki filozofi imali su zanimljive osvrte na demona kojeg on spominje. Primjerice, Hegel je u svojim razmišljanjima istaknuo da je demon o kojem Sokrat govori zapravo njegova svijest, odnosno savjest. Platon je također puno govorio o demonima u svom djelu *Dijalozi*.

¹¹ Usp. James A. LAINE, *A Biblical view of Demonology*, 12.

- drugi kor – gospodstva, sile i vlasti
- treći kor – vrhovništva, arkandeli i anđeli.

Korovi anđela usmjerene su jedna na drugu te ih ispunjava dinamika u odnosu. Hijerarhija podrazumijeva specifične službe i funkcije. Današnja angelologija, prema Benitu Marconciniju, nastoji biti više suzdržana u govoru o hijerarhijskom razlikovanju anđela jer je teško opisati i adekvatno predočiti kompleksan raspored svijeta anđela. Svakako, važno je ne umanjiti nastojanja brojnih crkvenih otaca da se kroz njihova promišljanja predoči hijerarhija s ciljem nastojanja lakšeg tumačenja njihova postojanja, zadaće slavljenja Boga i poslanja.¹²

Prvi kor u hijerarhiji anđela, kako je istaknuto, čine vrhovni anđeli, odnosno serafi, kerubi i prijestolja. Odlikuje ih izvanredna čistoća, izravno kontempliranje o Bogu te neprestani stav motrenja. Otvorena im je mogućnost gledanja iskonske ljepote i božanskog Trojstva te Njegove providnosti. Vrhovni anđeli nižim korovima objavljuju Trojstvo, slave Boga te ga kontempliraju u Njegovu najvišem savršenstvu. Prema proroku Izaiji (usp. Iz 6,2) vrhovni anđeli predstavljeni su kao bića s tri para krila – dva krila kojima zaklanjaju lice, dva kojima zaklanjaju noge te dva kojima lete. Gospodstva, sile i vlasti tumače se kao oni koji određuju anđeoske dužnosti. Prijenosnici su božanske energije, a nakon njihova djelovanja ostaje moć i milost te se uspostavlja red u svijetu. Treći kor hijerarhije anđela, odnosno vrhovništva, arkandeli i anđeli upućeni su jedni na druge. Pobuđuju najveći interes zbog odnosa sa svijetom i čovjekom. Djeluju kao glasnici koji ljudima prenose otajstvo Božje.¹³

Stari zavjet ima ograničenu prisutnost demona. Više se primjećuju suptilna očitovanja. Među prve likove može se uvrstiti Zatornik (usp. Izl 12,23). Tumači se kao nejasan prvi lik demona koji je odgovoran za uništenja čovjeka i životinje. Riječ je o duhu razdora koji uzrokuje neslaganje između Abimeleka i šekemskih građana. U tu se perspektivu demona mogu uklopiti i dva različita lika: „lažljivi duh“ čiji je cilj bio zavesti Ahaba (usp. 1 Kr 22,23) i „zloduh“ Azazel blizak satanu, većinom zbog uloge zavodjenja.¹⁴

José Fortea tvrdi da su demoni anđeoske prirode, bez tijela i bez ikakve tvari. Smatra da je njihovo postojanje u cijelosti duhovnog karaktera. Nadalje, s obzirom na to da nemaju tijelo, demoni napastuju ljude kako bi sagriješili, ali to čine na intelektualan način jer su lišeni tjelesnih osjetila, zbog čega je važno naglasiti da su demonski grijesi isključivo duhovni. Međutim,

¹² Usp. Benito MARCONCINI – Angelo AMATO – Carlo ROCCHETTA – Moreno FIORI, *Anđeli i demoni: povijesna drama između dobra i zla*, 126.

¹³ Usp. *Isto*, 122-123.

¹⁴ Usp. *Isto*, 214-216.

napastovanje čovjeka i samo djelovanje opsjednutog čovjeka ne znači da pod utjecajem demona može sagriješiti samo duhovno, već i tjelesno, što će se detaljnije pojasniti u narednim poglavljima.¹⁵ Također, Fortea tvrdi da se pretvaranje anđela u demone odvijalo postupno te da su demoni nepovratno vezani za ono što su odabrali. Fortea svoju misao upotpunjuje sljedećim riječima: „Iz svake od devet hijerarhija anđeli su pali i pretvorili se u demone. Odnosno, postoje demoni koji su kreposti, snage, serafini, itd. Iako su demoni, njihova moć i razum i dalje su netaknuti. Zbog svega rečenoga, jasno je da postoji demonska hijerarhija.“¹⁶

1.3. Anđeli i demoni u Evanđeljima

Evanđelje potječe od grčke riječi *evangelos*, koja u prijevodu znači „dobra (radosna) vijest“. Ona predstavlja najljepši oblik kršćanske poruke. Cilj je evanđelja poticanje vjere u Isusa te stavljanje vjere u njega kao Sina Božjega i kao Mesije. Tako Alfred Schneider tvrdi da evanđelje prikazuje anđele kao one koji svijet pripremaju na Isusov dolazak te napominje da su anđeli prisutni pri samom naviještanju i rođenju Isusa.¹⁷ Isto tako, anđeli su pratitelji i u teškim trenucima Isusove kušnje: „Tada ga pusti đavao! I gle, anđeli pristupiše i služahu mu“ (Mt 4,11). Anđeli su i vjesnici Isusova uskrsnuća, svjedoci i oni koji šalju ljude da svjedoče. Papa Ivan Pavao II. anđele dočarava kao čiste duhove koji nemaju samo udio u Božjoj svetosti, već u ključnim trenucima prate Isusa u ostvarenju spasenjskog nauma.¹⁸

Zapisi u evanđeljima jesu kristološki i teološki te upućuju na Kristov trijumf nad svim oblicima stvarnosti koja su čovjeku predstavljala prepreku u postizanju zajedništva s Bogom. Kao radosne poruke, navještaji i blagovijesti evanđelja prikazuju i postojanje zla kojem se pridodaju razna imena. Zlo se prikazuje kao vrsta prepreke koja stvara jaz između čovjeka i Boga, a upravo taj jaz nadjačava Isus Krist. Sinoptici u svojim izvještajima na poseban način ističu božanstvo Kristovo. Milivoj Bolobanić navodi da sinoptici posebnu pažnju pridaju iznošenju čudesa koja je činio Isus. Među njegovim brojim čudima posebna se važnost pridaje Isusovoj vlasti nad zlim dusima. Prema Bolobaniću, razlog je tome što je Isusovo djelovanje usmjereno oslobođenju čovječanstva, ali i destrukciji sotonske moći.¹⁹ Spominjanje anđela i

¹⁵ Usp. José A. FORTEA, *Summa Daemoniaca Traktat o demonologiji i Priručnik o egzorcizmu*, Velika Gorica, 2018., 21.

¹⁶ *Isto*, 30-31.

¹⁷ Usp. Alfred SCHNEIDER, Postoje li anđeli?, u: *Obnovljeni Život*, 46 (1991.) 3-4, 325-334.

¹⁸ Usp. Ivan Pavao II. (Karol WOJTYŁA), *Anđeli – tko su, kako djeluju i zašto su važni*, Split, 2015., 19-20.

¹⁹ Usp. Milivoj BOLOBANIĆ, *Kako prepoznati zamke zloga*, Zadar, 2006., 43.

demona u evanđeljima može se smatrati velikim i važnim doprinosom usmjerenim na Krista. Anđeli su kristocentrični. Oni djeluju i objavljuju se po njegovoj volji, uvijek mu služeći i hvaleći ga te djelujući kao glasnici povezani s Isusovim spasenjskim djelovanjem, kako u svojim promišljanjima navodi Carlo Roccheta.²⁰ Iako izobličene naravi i zlog djelovanja demoni također ukazuju na Kristovu nadmoć i slavu. Upravo u tim dijelovima evanđelja uočljiva je nezamjenjivost Krista i njegova djelovanja u Božjem spasenjskom naumu.

U nadolazećim poglavljima rada fokus je na analizi javljanja anđela i demona u evanđeljima. Uzevši u obzir starozavjetnu angelologiju i demonologiju, može se reći da su u novozavjetnoj angelologiji i demonologiji očitiji izvjesni razvoj te kontinuitet. Pod razvojem se prvenstveno podrazumijeva *angelos* koji se koristi za označavanje Božjeg glasnika. U Novom zavjetu je uočljiva usredotočenost na Isusa Krista. Anđeli su ti koji su svjedočili Isusovu zemaljskom rođenju, kao i njegovu uskrsnuću, ali i povratku na svijet o kojem govori Otkrivenje. U Otkrivenju se anđeli spominju 67 puta, a zatim slijede Lukina djela u kojima se anđeli spominju 47 puta (ta su spominjanja jednako raspoređena među evanđeljima te Djelima apostolskih). Nadalje, u Matejevu evanđelju anđeli se spominju 20 puta, u Poslanici Hebrejima 12, a u Ivanovu evanđelju četiri puta.²¹ U novozavjetnim spisima mogu se pronaći tekstovi jednostavne, dvostruke i trostruke tradicije²² koji se ističu u navođenju demona. U sinoptičkoj predaji trostruka se tradicija odnosi na anđele koji se tiču posljednjeg suda, dvostruka tradicija veže se za Isusovo rođenje, dok su tekstovi jednostavne tradicije najčešći u Matejevu evanđelju.²³

U odnosu na Stari zavjet sinoptičke tradicije spominjanja demona odlikuje raznovrsnija terminologija i kontinuitet demonske prisutnosti već od prvih tekstova. Marconcini predstavlja koristan sinoptički okvir koji se sastoji od četiri najčešće svjedočenih naziva za demone: *diábolos*, *satanās*, *daimónion* (demoniski), *kósmou* (svjetski) jer je svojstven sinopticima i

²⁰ Usp. Benito MARCONCINI – Angelo AMATO – Carlo ROCCHETTA – Moreno FIORI, *Anđeli i demoni Povijesna drama između dobra i zla*, 197.

²¹ Usp. *Isto*, 79.

²² Ovdje je važno objasniti značenje terminologije. Naime, sinoptičke predaje očituju se u jednostavnoj tradiciji, odnosno o jednostrukom spominjanju zapisa. Takva tradicija pretežno prevladava u Matejevu evanđelju i odnosi se većinom na posljednje trenutke Isusova života i sud. Može se pročitati u Mt 13,39, Mt 23,41 i Mt 26,53. Dvostruka tradicija odnosi se na izvještaje koji se mogu pronaći kod dva sinoptika. Primjerice, spominjanje anđela koji Isusu služe nakon kušnje u pustinji može se pročitati u Mt 4,11 i Mk 1,13. Zapisi dvostruke tradicije u srži govore o istom događaju koji se može djelomice razlikovati u terminologiji. Većinskim se dijelom zapisi dvostruke tradicije odnose na Isusovo rođenje. Trostruka tradicija, pak, obuhvaća zapise koji se mogu pronaći kod tri sinoptika, a koja govore o istom događaju, ali s određenim razlikama u terminologiji ili eventualnom oblikovanju samog teksta izvještaja. Pritom se trostruka tradicija odnosi na one tekstove koji anđele smještaju u kontekst Isusova uskrsnuća i posljednjeg suda.

²³ Usp. *Isto*, 80.

Djelima apostolskim.²⁴ Sinoptici donose četrdesetak tekstova jednostavne, dvostruke i trostruke tradicije. Ti se tekstovi razlikuju po naravi: neki se javljaju kao izvještaji o činjenicama, dok drugi prenose prijepore ili izgone koje povezuju s vlašću koju je Isus dodijelio učenicima.²⁵

²⁴ Usp. *Isto*, 216.

²⁵ Usp. *Isto*, 230.

2. EVANĐELJE PO MATEJU

Matejevo evanđelje prikazuje niz značajnih događaja iz Isusova života. Počinje Isusovim rođenjem, Njegovom smrću i uskrsnućem. Matejevo evanđelje naziva se i evanđeljem djetinjstva.²⁶ Njegovo tumačenje početka Isusova života slično je Lukinom, no Matejev prolog je opsežniji te kao takav pruža širok i bogat opis samog početka Isusova života.²⁷ U uvodnom dijelu Matejeva evanđelja priprema se ono na što je Matej fokusiran, a to je dolazak Mesije. Richard France smatra da Matej konzistentnim korištenjem pojma Mesija želi Isusa prikazati kao dugoočekivanog izbavitelja Božjeg naroda.²⁸ Na to razmišljanje nadovezuje se Ulrich Luz koji u svojem izlaganju tvrdi da Matej ustraje na prikazu Isusova mesijanskog poslanja kao iscjelitelja.²⁹ Ključni element za razumijevanje Matejeve teologije jest taj da u Isusu dolazi do ispunjenja Božjeg nauma.³⁰ Važno je naglasiti i teološko uvjerenje koje je istaknuto u Matejevu evanđelju, odnosno Matejevo prikazivanje Isusa kao polazne točke u kojoj se riječima i djelima stječe bogatstvo odnosa Boga i naroda.³¹ Taj stav za Mateja predstavlja ispunjenje. Ivan Dugandžić iznosi slična razmišljanja te ističe da je u Matejevu evanđelju kristologija vrlo prepoznatljiva, i to od samog početka njegovih zapisa, a posebno u izvještajima o Isusovim počecima djelovanja gdje Matej iskazuje teološku interpretaciju Isusa kao osobe te Isusa najavljuje kao sina Davidova i sina Abrahamova.³² U Matejevu evanđelju (Mt 7,14) protumačeno je Marijino djevičansko začeće, Isusovo podrijetlo od Boga i Kristova povezanost s kršćanima koja se nastavlja i nakon Njegove smrti, što ima veliki teološki značaj i kristološki koncept. Važno je naglasiti da je Matej jedini evanđelist koji je svjesno razvio ekleziološki koncept i koji specifično koristi riječ Crkva.³³ Dugandžić tvrdi da se Matej može smatrati teologom prve Crkve koji tumači poruku Isusa Krista i ukazuje da je Crkva pravomoćna u svakom vremenu.³⁴

²⁶ Usp. *Isto*, 88.

²⁷ Usp. Richard T. FRANCE, *The Gospel of Matthew*, Michigan, 2007., 4.

²⁸ Usp. *Isto*, 25.

²⁹ Usp. Božidar MRAKOVČIĆ, Sinoptička evanđelja: Marko i Matej: Seminar o Markovu i Matejevu evanđelju na Papinskom biblijskom institutu u Rimu (26. – 30. siječnja 2015.), u: *Bogoslovska smotra*, 85 (2015.) 2, 557-573.

³⁰ Usp. Richard T. FRANCE, *The Gospel of Matthew*, 76.

³¹ Usp. *Isto*, 41.

³² Usp. Ivan DUGANDŽIĆ, *Biblijska teologija Novoga zavjeta*, Zagreb, 2004., 71.

³³ Usp. *Isto*, 73.

³⁴ Usp. *Isto*, 74.

3.1. Anđeosko navještenje Josipu

Već u prvom poglavlju Matejeva evanđelja vidljiv je anđeoski navještaj Josipu. Točnije, u Mateju 1, 20-24 iznesen je Josipov san u kojem mu se ukazao anđeo Gospodnji i koji mu je rekao sljedeće:

„Josipe, sine Davidov, ne boj se uzeti k sebi Mariju, ženu svoju. Što je u njoj začeto, doista je od Duha Svetoga. Rodit će sina, a ti ćeš mu nadjenuti ime Isus jer će on spasiti narod svoj od grijeha njegovih“.

U tom odlomku vidljiva je anđelova poruka koja Josipu pruža ohrabrenje i potvrdu da je Marijino začeće zaista od Duha Svetoga. Upućuje ga i daje mu važnu ulogu imenovanja te mu ističe Isusovu spasenjsku ulogu u Božjem naumu.

France ističe da podrijetlo Isusova rođenja, kao i njegovo ime usredotočeno na Josipa i njegovu ulogu u Božjem naumu.³⁵ Anđelov navještaj u snu obznanio je Josipu Božji nalog, što je istaknuto u pripovijesti o djetinjstvu. Anđeo, koji je duhovno biće, ukazao se Josipu kao Božji glasnik te se njegova objava promatra kao Božje navođenje Isusova rođenja i njegova djetinjstva.³⁶ Također, France smatra da jezik kojim se anđeo služi podsjeća na jezik korišten u sličnim objavama u Starom zavjetu. Osim toga, imenovanje Isusa povezuje s grčkim oblikom imena Joshua ili Jeshua koji se može prevesti kao „on će spasiti“.³⁷ Prema tome, u anđeoskoj uputi vidljivo je razjašnjenje Isusova imenovanja koje rasvjetljuju sljedeće riječi: „jer on će spasiti narod svoj od grijeha njegovih“.

3.2. Isusova kušnja u pustinji

Zapis o Isusovim kušnjama u pustinji može se pronaći kod svih sinoptika, ali se pojedinačni zapisi razlikuju u nekim detaljima. Naime, Marko na vrlo sažet način prikazuje taj događaj. Dok Matej i Luka sadržajno iznose Isusove kušnje, Marko ne olakšava shvaćanje značenja kušnje. Marconcini tumači Matejevo strogo postavljanje odnosa Isusa i kušnje te prinosi duži navod koji pridaje Isusu. Važno je naglasiti i dvostruko spominjanje anđela i njihove službe,

³⁵ Usp. Richard T. FRANCE, *The Gospel of Matthew*, 76.

³⁶ Usp. *Isto*, 78.

³⁷ Usp. *Isto*, 78-79.

kao i korištenje pojma Sotona.³⁸ Zanimljivu perspektivu donosi i Friedrich Oberkofler koji ističe da je đavao mrzitelj ljubavi i života jer ljubav i život dolaze od Boga. Đavao želi uskratiti klanjanje Bogu, što je pokušao Isusu nametnuti u trećoj kušnji.³⁹

Zapis o Isusovoj kušnji u pustinji razlikuje se od ostalih spominjanja demona. Razlog je u tome što su u ostalim navodima izгона u evanđeljima demoni u strahu, nelagodi i agoniji. Odmah prepoznaju Isusa i njegovu vlast i slavu te na njegovu zapovijed napuštaju opsjednute. S druge strane, zapis o Isusovoj kušnji u pustinji drugačije se razvija. Sotona sebi daje za pravo razgovarati i pregovarati s Isusom. Usuđuje se Isusu obraćati lažima i obećanjima. Prema Oberkofleru đavao se čak predstavlja kao poznavatelj Svetog pisma, kao „teolog“ koji citira Ps 91. Naravno, Sotona se Svetim pismom koristi kako bi izrugivao Božju riječ.⁴⁰ Unatoč Sotoninim pokušajima Isus je onaj koji je superioran, Sin Božji koji ne posustaje i koji je otjerao Sotonu, nakon čega su pristupili anđeli i služili Mu. Sotonino iskušavanje Isusa zbilo se već na samom početku Isusova javnog života. Bolobanić detaljnije analizira i objašnjava Isusovo suprotstavljanje Sotoninim zamkama. O prvoj zamci navodi se sljedeće:

„Duh tada odvede Isusa u pustinju da ga đavao iskuša. I propostivši četrdeset dana i četrdeset noći, napokon ogladnje. Tada mu pristupi napasnik i reče: Ako si Sin Božji, reci da ovo kamenje postane kruhom“ (Mt 4,1-3).

Bolobanić ukazuje na Sotoninu lukavost. Izabrao je Isusa napastovati u idealnom trenutku u nadi da iskoristi Isusovu fizičku iscrpljenost i glad.⁴¹ Na vješt način iscrpljenom Isusu predlaže da utaži glad, što se na prvi pogled čini kao nešto sasvim normalno. Međutim, Krist je Bog. Vrlo mu je jasna opasnost pred kojom se nalazi. Bolobanić dočarava svoje mišljenje tvrdnjama da čovjek nerijetko zapostavlja duh poradi tijela. Zbog utaživanja tjelesnih potreba čovjek svoju dušu ostavlja praznom, bez Božje prisutnosti. Sveto pismo izvor je brojnih Isusovih čuda iz kojih je, između ostaloga, vidljivo da je Isus nahranio tisuće i množio kruh, pa je sigurno da može učiniti nešto za vlastite potrebe i utažiti žeđ. Međutim, odlučan i ustrajan Isus ne popušta pred Sotonom te govori sljedeće: „Ne živi čovjek samo o kruhu, nego u svakoj riječi što izlazi iz Božjih usta“ (Mt 4,4).

Druga zamka kojom Sotona iskušava Isusa jest Sotonin poziv Isusu da se popne s njime na vrh jeruzalemskog hrama. U Matejevu evanđelju o toj zamci navodi se sljedeće (Mt 4,5-7):

³⁸ Usp. Benito MARCONCINI – Angelo AMATO – Carlo ROCCHETTA – Moreno FIORI, *Anđeli i demoni: povijesna drama između dobra i zla*, 219.

³⁹ Usp. Friedrich OBERKOFER, *Antikrist – mit o oproštaju od đavla*, Split, 2012., 26.

⁴⁰ Usp. *Isto*, 28.

⁴¹ Usp. Milivoj BOLOBANIĆ, *Kako prepoznati zamke zloga*, 39.

„Đavao ga tada povede u Sveti grad, postavi ga na vrh Hrama i reče mu: Ako si Sin Božji, baci se dolje! Ta pisano je: Anđelima će svojim zapovjediti za tebe i na rukama će te nositi da se gdje nogom ne spotakneš o kamen“.

Prema Bolobaniću u Sotoninim riječima krije se grijeh taštine.⁴² Takav događaj izazvao bi senzaciju pred kojom bi se narod čudio divio i slavio. Također je vidljiva istaknuta Oberkoflerovu misao da se Sotona predstavlja kao lažan teolog služeći se riječima Svetog pisma:

„Neće te snaći nesreća, nevolja se neće prikučiti šatoru tvojemu. Jer anđelima svojim zapovjedi da te čuvaju na svim putima tvojim. Na rukama će te nositi da se ne spotakneš o kamen“ (Ps 91,10-13).

Isus, još uvijek odlučnim i oštrim odgovorom Sotoni uzvraća: „Pisano je također: Ne iskušavaj Gospodina, Boga svojega!“ (Mt 4,7). Bolobanić tvrdi da bi u slučaju da je Isus popustio Sotoninim kušnjama došlo do izmjene uloga, odnosno Sotona bi primio Stvoriteljevu ulogu.⁴³

Treća, ujedno i posljednja kušnja vidljiva je u sljedećim riječima:

„Đavao ga onda povede na goru vrlo visoku i pokaza mu sva kraljevstva svijeta i slavu njihovu pa mu reče: Sve ću ti to dati ako mi se ničice pokloniš“ (Mt 4,8-10).

Zapis o trećoj kušnji izvrsno povezuje Oberkoflerova i Bolobanićeva razmišljanja. Bolobanić naglašava Sotoninu umišljenost, lažna obećanja uspjeha, slave i napretka. Isto tako Oberkofler tvrdi da je Sotonino oruđe protiv čovjeka laž. Pravi poveznicu između tog zapisa i poruke koja vrijedi i u današnjem svijetu. Sotonin je cilj uvjeriti čovjeka u „razumnost“ njegovih djelovanja, a da pritom iz tih djelovanja izostavi Boga.⁴⁴ Isusove riječi i borba protiv Sotoninih napastovanja pružaju oslonac. Krist Sotonu naziva imenom i sebe postavlja kao onoga koji Mu se suprotstavlja. Oberkofler iznosi misao da je povijest samoga svijeta ujedno i povijest spasenja jer je usko vezana za fundamentalnu datost, a to je uskrsnuće Kristovo.⁴⁵

⁴² Usp. *Isto*, 40.

⁴³ Usp. *Isto*, 41.

⁴⁴ Usp. Friedrich OBERKOFLE, *Antikrist – mit o oproštaju od đavla*, 27.

⁴⁵ Usp. *Isto*, 31.

3.3. Isus ozdravlja opsjednutog nijemka

Iako je riječ o kratkom ulomku, Isusovo ozdravljenje opsjednutog nijemka ostavlja značajan dojam. U tom zapisu spominje se ozdravljenje čovjeka donesenog pred Isusa. Taj čovjek nije samo gluhonijem, već i opsjednut. Matej spominje Isusov izgon te se koristi terminom đavao, pa je terminologija izmijenjena u odnosu na evanđelja koja su do sada analizirana. Važan aspekt koji valja spomenuti jest i reakcija mnoštva koje se nalazila oko Isusa. Dok su neki Isusov izgon nečistog duha doživljavali kao događaj vrijedan divljenja, tvrdeći da takvo nešto još uvijek nisu vidjeli u Izraelu, farizeji Isusa poistovjećuju s đavlom. Smatraju da uz pomoć đavla i njegovih sila može izgoniti druge đavole. U skladu s time pretpostavlja se da su farizeji Isusu pripisali demonska svojstva.

Željko Pavličić tvrdi da je Krist izgonio zle duhove te im pritom nije dozvolio govoriti zato što su Ga zli duhovi poznavali. Pavličić to obilježava kao čudnovato znanje.⁴⁶ Zli duhovi poznavali su Isusa čak i onda kada su Ga njegovi apostoli, kao i mnogi Židovi, smatrali nekim od proroka. Pavličić podsjeća na razgovor Isusa i Petra:

„Kad Isus dođe u krajeve Cezareje Filipove, upita učenike: Što govore ljudi, tko je Sin Čovječji? Oni rekoše: Jedni da je Ivan Krstitelj; drugi da je Ilija; treći opet da je Jeremija ili koji od prorokâ. Kaže im: A vi, što vi kažete, tko sam ja? Šimun Petar prihvati i reče: Ti si Krist-Pomazanik, Sin Boga živoga. Nato Isus reče njemu: Blago tebi, Šimune, sine Jonin, jer ti to ne objavi tijelo i krv, nego Otac moj, koji je na nebesima. A ja tebi kažem: Ti si Petar-Stijena i na toj stijeni sagradit ću Crkvu svoju i vrata paklena neće je nadvladati. Tebi ću dati ključeve kraljevstva nebeskoga, pa što god svežeš na zemlji, bit će svezano na nebesima; a što god odriješiš na zemlji, bit će odriješeno na nebesima“ (Mt 16,13-20).

Samo je Petar znao odgovoriti, i to ne po vlastitoj spoznaji, već po objavi Oca nebeskog.⁴⁷ Iz toga Pavličić povezuje da opsjednuti znaju tko je Isus, ne po sebi, već po zloduhu koji govori kroz njih. Podsjeća na opsjednutog iz Geraze koji je jasno prepoznao i nazvao Isusa Sinom najuzvišenijeg Boga. Bolobanić, pak, tvrdi da Isusove propovijedi narod povezuje s njegovom vlašću i snagom kojom izgoni zle duhove.⁴⁸ S obzirom na to da je oruđe zlih duhova laž, Bolobanić slično kao i Pavličić tvrdi da im Isus nije dozvolio govoriti zato što nije želio njihovo

⁴⁶ Usp. Željko R. PAVLIČIĆ, *Opsjednuće spiritizam magija*, Đakovo, 1999., 4.

⁴⁷ Usp. *Isto*, 5.

⁴⁸ Usp. Milivoj BOLOBANIĆ, *Kako prepoznati zamke zloga*, 43.

svjedočanstvo. Demoni se služe lažima, pa njihova svjedočenja nisu vjerodostojna. Isus ima svjedočanstvo svojeg Oca i želi nas učiniti svjedocima.⁴⁹

3.4. Anđeo se ukazuje ženama

Matejev izvještaj o Isusovu grobu nakon uskrsnuća obiluje slikovitim opisom i značajem na veličinu događaja. Prilikom dolaska žena na grob Matej opisuje snažan potres u trenutku u kojemu se anđeo Gospodnji spustio s neba, otkotrljao kamen s groba i sjeo na njega. Na vizualno slikovit način dočarao je prizor anđela u kojem mu lice opisuje kao munju, a odjeću koju je nosio bijelom poput snijega. Od veličine tog događaja stražari koji su stajali pred grobom drhtali su pred njim. Matej je svojim opisom predočio jednu razinu svečanosti te je jedini sinoptik koji je u Isusovu uskrsnuću predstavio anđela koji je otkotrljao kamen, unijevši tako intenzivan duhovni element (usp. Mt 28,1-5).

Marconcini zaključuje da prikaz praznog groba s uključenim ukazanjem anđela predstavlja izvjestan smisao potvrde koji učenike dovodi do saznanja da je Isus uskrsnuo.⁵⁰ Anđeli su svojevrsan oblik potvrde onoga što je Krist rekao o uskrsnuću. Također, Marconcini ističe da se svi evanđelisti slažu da je u tom izvještaju zaista u pitanju prisutnost anđela neovisno o tome što se evanđelisti koriste drugačijom terminologijom.⁵¹ Naime, Matej se služi terminom anđeo, a Marko koristi pojam mladić, u smislu prepoznavanja tog mladića kao anđela. Luka u svojem izvještaju uvodi dva čovjeka obučena u blistavu odjeću, dok Ivan spominje anđele u blistavom ruhu. Na temelju tog zapisa može se zaključiti da je anđeo svjedok, odnosno prenositelj onoga što je govorio Krist.

France pridonosi analizi tog izvještaja te naglašava da Mateja zanima neočekivani doživljaj žena koje su došle na Isusov grob.⁵² Osim toga, France tvrdi da se vrlo često ukazivalo na činjenicu da u židovskom društvu žene nisu bile priznati svjedoci, a u istaknutom Matejevom izvještaju vidljivo je da je upravo ženama bila namijenjena anđeoska poruka.⁵³

⁴⁹ Usp. *Isto*, 43.

⁵⁰ Usp. Benito MARCONCINI – Angelo AMATO – Carlo ROCCHETTA – Moreno FIORI, *Anđeli i demoni: povijesna drama između dobra i zla*, 85.

⁵¹ Usp. *Isto*, 85.

⁵² Usp. Richard T. FRANCE, *The Gospel of Matthew*, 415.

⁵³ Usp. *Isto*, 415-416.

Sam izvještaj donosi nekoliko zanimljivih elemenata. Anđeo Gospodnji dolazi kao Božji glasnik da uputi i objasni.⁵⁴ Iz otvorenog Isusovog groba može se zaključiti da grob nije otvoren zbog njega, već zbog žena, točnije kako bi one spoznale veličanstvo i stvarnost Kristova uskrsnuća. Dakle, žene nisu prisutne kako bi svjedočile činu uskrsnuća, već kako bi svjedočile činjenici da je Isus već uskrsnuo.

U istaknuti izvještaj unesen je element radosti koji rasvjetljuje prvotni osjećaj straha koje su žene imale kada su ugledale anđela:

„A anđeo progovori ženama: Vi se ne bojte! Ta znam: Isusa Raspetoga tražite! Nije ovdje! Uskrsnuo kako reče. Hajde, vidite mjesto gdje je ležao pa pođite žurno i javite njegovim učenicima da uskrsnu od mrtvih. I evo, ide pred vama u Galileju. Ondje ćete ga vidjeti. Evo, rekoh vam. One otiđoše žurno s groba te sa strahom i velikom radošću otrčашe javiti njegovim učenicima“ (Mt 28,5-9).

Marconcinijevim opaskama o različitosti terminologije koja se koristi (mladić/čovjek/anđeo) priključuje se France koji se referira na Dunnovo mišljenje. Naime, Dunn tvrdi da se različitosti među izvješćima evanđelista mogu pripisati činjenici da žene od siline i čudesnosti samog događaja nisu bile sigurne koga su vidjele. Naglašeno je da svjedočanstvo žena u židovskom društvu nije imalo težinu i značaj, pa su samim time neki pojedinci zanemarili njihovo svjedočanstvo, dok su ga drugi, pak, tumačili kao viđenje anđela ili kao uskrslog Krista.⁵⁵

⁵⁴ Usp. *Isto*, 415.

⁵⁵ Usp. *Isto*, 417.

3. EVANĐELJE PO MARKU

Evandjelje po Marku najstarije je evandjelje. U tom se evandjelju već na samom početku spominju anđeli, i to dok je Isusa u pustinji iskušavala Sotona. U ovom se poglavlju rada analiziraju značajni izvještaji poput opsjednuća u Kafarnaumu te izvještaja o Sirofeničanki koja je molila Isusa za ozdravljenje kćeri od zloduha. Posebna pozornost usmjerena je na izvještaj o opsjednutom Gerazencu. Jerko Fućak ističe Markov naglasak na Isusova djela, držeći ih kao dokaz o početku Kraljevstva Božjeg.⁵⁶ Markovo evandjelje karakteristično je po povijesno-spasenjskom planu, pa su u skladu s time Kristova prisutnost i djelovanje prikazani u razdoblju od jedne godine.⁵⁷ Povijesni element Markova evandjelja uočava i Božidar Mrakovčić koji u osvrtu na stavove Ivica Čatića naglašava važnost koju zauzima povijesna dimenzija jer je ona neophodna za ispravno razumijevanje Markove naracije.⁵⁸ Da je Markovo evandjelje posebno smatra i Dugandžić koji ističe da se u Markovu evandjelju s obzirom na izraziti povijesni element nije zanemarilo evandjelje u značaju navještaja.⁵⁹ Naprotiv, Marko je ključni element povijesti postavio u službu i doprinos navještaja, što je vidljivo u riječima „početak Evandjelja Isusa Krista, Sina Božjega“ (Mk 1,1). Dakle, može se zaključiti da Markovo evandjelje zadržava srž navještaja. Dugandžić ukazuje i na Markovo povezivanje Isusa kao Navjestitelja s Navještanim. Uočljiva je Markova sjedinjenost Isusa s približavanjem Božjeg kraljevstva koje je usko povezano s njegovom osobom.⁶⁰ Prema tome, jasno je vidljiv i snažan kristološki element.

2.1. Opsjednuće u Kafarnaumu i izbor dvanaestorice

Prvi značajan izvještaj jest onaj o opsjednutom čovjeku iz Kafarnauma. To je izvještaj dvostruke tradicije te se u skladu s time analizira i u okviru izvještaja iz Lukina evandjelja. U izvještaju o opsjednutom čovjeku iz Kafarnauma prikazan je Isusov posjet sinagogi, prilikom kojeg je zatekao čovjeka opsjednutog nečistim duhom. Čovjek je povikao na Isusa: „Što ti imaš s nama, Isuse Nazarećanine? Došao si da nas uništiš? Znam tko si: Svetac Božji!“ (Mk 1,24-

⁵⁶ Usp. Jerko M. FUĆAK, *Dopisna teologija (Novi zavjet)*, Zagreb, 1983., 1.

⁵⁷ Usp. *Isto*, 2.

⁵⁸ Usp. Ivica ČATIĆ, *Komentar Evandjelja po Marku – prvi dio (1,1 – 3,6): Uvodna pitanja i komentari*, Zagreb, 2022., 165.

⁵⁹ Usp. Ivan DUGANDŽIĆ, *Biblijska teologija Novoga zavjeta*, 66.

⁶⁰ Usp. *Isto*, 67.

25). Čatić tvrdi da je nečisti duh osjetio i prepoznao prisutnost i moć Isusa. Kako je istaknuto, demoni su duhovna bića, a Čatić to dopunjuje tvrdeći da je riječ o neuhvatljivim silama koje reagiraju na specifičan način, što pridaje njihovom posebnom znanju.⁶¹ Osim toga, Čatić naglašava demonsku sposobnost zavodjenja čovjeka kojom demoni sprječavaju čovjekovo slobodno djelovanje nad samim sobom. Demoni su uzročnici mnogih fizičkih bolesti i patnji, a poseban utjecaj imaju na pojedinčevo psihološko stanje.

Čatić smatra da upravo zbog toga demon u navedenom izvještaju otkriva Isusov identitet i naziva ga Svecem Božjim. Tako demon želi preuzeti kontrolu nad Isusom.⁶² Međutim, Isus ne dozvoljava nečistom duhu da govori te mu autoritativno naređuje da napusti čovjeka, a demon mu se pokorava. Zli duh zaista napušta čovjeka te pritom pokazuje silu kojom trese opsjednutog. Prema Čatiću je reakcija mnoštva razumljiva. Njihovo zaprepaštenje razumljivo je jer je za izgon zloduha bila dovoljna samo Isusova riječ.⁶³ Isus nije vršio rituale kojima bi pospješio svoje djelovanje, već je imao vlast koju mu je pružio Bog. Još jedna zanimljivost na koju ukazuje Čatić odnosi se na samo ponašanje opsjednutoga. Naime, prije Isusova dolaska u sinagogu demon je već bio u čovjeku u mirnom pasivnom stanju. Prema tome, postavlja se pitanje koliko je puta demon bio u prisutnosti Božje riječi bez specifične reakcije. Čatić pretpostavlja da je Marko taj izvještaj svrstao u sam početak svojeg evanđelja kako bi pokazao snagu i moć Isusove riječi koja čovjeka oslobađa od nevidljivih sila.⁶⁴

Određenu pozornost treba posvetiti i izvještaju o izboru dvanaestorice. Nakon što je Isus ustanovio dvanaesticu da budu s Njim i kao one koje će propovijedati, šalje ih i s vlašću da izgone demone. Prema Celestinu Tomiću, koji demone smatra uzročnicima raznih bolesti i čovjekovih grijeha, evanđelja potvrđuju Isusove izgone zloduha.⁶⁵ Dakle, Isus svojim apostolima daje zadatak da propovijedaju, ali im i daje vlast nad zlim dusima. Isto uviđa i Marconcini koji navodi da se u izboru dvanaestorice Marko i Matej dotiču izгона zloduha te vlasti nad njima.⁶⁶ Augustin Augustinić, pak, tvrdi da Isus u izboru dvanaestorice dijeli svoje poslanje te da šalje svoje izabranike na misionarsko djelovanje sa zadaćom navještaja evanđelja

⁶¹ Usp. Ivica ČATIĆ, *Ozdravljenje opsjednutoga (Mk 1,21-28)*, (29.4.2017.), u: <https://sveto-pismo.net/2017/04/29/6-ozdravljenje-opsjednutoga-u-sinagogi-mk-121-28/> (4.2.2023.)

⁶² Usp. *Isto*.

⁶³ Usp. *Isto*.

⁶⁴ Usp. *Isto*.

⁶⁵ Usp. Celestin TOMIĆ, *Zlo, demoni i Sotona*, u: *Bogoslovska smotra*, 46 (1976.) 3, 280-287.

⁶⁶ Usp. Benito MARCONCINI – Angelo AMATO – Carlo ROCCHETTA – Moreno FIORI, *Andeli i demoni: povijesna drama između dobra i zla*, 231.

i vršenja čudesa.⁶⁷ Naglašava da Isusovo vršenje izгона i čudesnih djela označava pobjedu nad Sotonom. Isus vrši izgone snagom Božjeg Duha, a čudesa koja je činio smatra nastupom eshatološkog Kraljevstva u kojem neće biti mjesta zlu.⁶⁸ Tu je vlast Isus podijelio sa svojim apostolima koji su također vršili izgone demona koji su im se pokoravali. Međutim, Augustinić napominje da su apostoli ta djela vršili uvijek i isključivo u Isusovo ime.⁶⁹

2.2. Opsjednuti Gerazenac

Tekst o opsjednutom Gerazencu smatra se najdetaljnijim prikazom izгона kod sinoptika. Riječ je o tekstu trostruke tradicije, što znači da se javlja i u Matejevu i Lukinu evanđelju. Prema tom izvještaju Isus je stigao u gerazenski kraj te mu je u susret potrčao čovjek nečistog duha. Obitavao je po grobnicama i brdima jer ga ljudi više nisu uspijevali obuzdati ni lancima ni okovima. Vikao je i ozljeđivao se kamenjem:

„Kad izdaleka opazi Isusa, dotrči i pokloni mu se, a onda u sav glas povika: Što ti imaš sa mnom, Isuse, Sine Boga Svevišnjega? Zaklinjem te Bogom, ne muči me! Jer Isus mu bijaše rekao: Iziđi, duše nečisti, iz ovoga čovjeka! Isus ga nato upita: Kako ti je ime? Kaže mu: Legija mi je ime! Ima nas mnogo! I uporno zaklinjaše Isusa da ih ne istjera iz onoga kraja. A ondje je pod brdom paslo veliko krdo svinja. Zaklinjahu ga dakle: Pošalji nas u ove svinje da u njih uđemo! I on im dopusti. Tada iziđoše nečisti duhovi i uđoše u svinje. I krdo od oko dvije tisuće jurnu niz obronak u more i podavi se u moru. Svinjari pobjegoše i razglasiše gradom i selima. A ljudi pođoše vidjeti što se dogodilo. Dođu Isusu. Ugledaju opsjednutoga: sjedio je obučen i zdrave pameti – on koji ih je imao legiju. I prestraše se. A očevici im razlagahu kako je to bilo s opsjednutim i ono o svinjama. Tada ga stanu moliti da ode iz njihova kraja. Kad je ulazio u lađu, onaj što bijaše opsjednut molio ga da bude uza nj. No on mu ne dopusti, nego mu reče: Pođi kući k svojim pa im javi što ti je učinio Gospodin, kako ti se smilovao. On ode i počeo razglašavati po Dekapolu što mu učini Isus. I svi su se divili“ (Mk 5,1-21).

Marconcini ističe nekoliko važnih zapažanja vezanih za taj izvještaj. Iako kod Mateja manjka nekoliko redaka, on pri samom početku teksta uvodi dva čovjeka koja su opsjednuta. Time je Matej uvećao značaj tog događaja. Osim toga, Matej daje veću važnost izgonu zloduha.

⁶⁷ Usp. Augustin AUGUSTINOVIĆ, *Povijest Isusova: povijesna sinopsa evanđelja*, 1. svezak, Sarajevo, 1984., 88.

⁶⁸ Usp. *Isto*, 89.

⁶⁹ Usp. *Isto*, 89.

Naime, Matej predočuje susret opsjednutog čovjeka s Isusom, otpor koji opsjednuti pruža, Isusovu zapovijed nad opsjednutim, izlazak zloduha te reakciju prisutnih očevidaca.⁷⁰ Kod sinoptika terminologija kojom se služe nije konstantna. Markovo tumačenje govori o nečistom duhu i o opsjednutom. Matej dvaput koristi izraz opsjednut i zlodusi, dok Luka koristi izraz čovjek nečistog duha i opsjednuti.⁷¹ Također, uviđa se silina Isusova djelovanja kao Sina Božjega i kao osloboditelja.

Važan je čimbenik i demonski, mučiteljski odnos s čovjekom, kao i demonska nemoć pred Isusom. Točnije, riječ je o bespomoćnosti i agoniji nad kojom demon ne može ništa osim preklinjati i prihvaćati ono što je On voljan i željan dopustiti. Matejev prikaz vrlo je kristocentričan. Fokus je stavio na Isusa koji svojim osloboditeljskim djelovanjem uništava zlo. Zanimljiv pristup vidljiv je u Lukinu prikazu koji unosi element zanimanja za čovjeka. Luka opsjednutog opisuje kao nesretnog, točnije kao napuštena čovjeka bez kuće, dostojanstva i slobode. On je jedini sinoptik koji ga opisuje na takav način.⁷² Postoje razlike u prenošenju događaja u usporedbi s Matejom i Lukom od terminologije do sadržaja teksta. Zanimljivo je vidjeti slikoviti prikaz izгона koji je tekstualno bogatiji i detaljniji u usporedbi s ostalim oslobađanjima zapisanima u evanđeljima.

Kako je istaknuto, spomenuti izvještaj može se smatrati najdetaljnijim zapisom opsjednuća u evanđeljima. Stoga je taj zapis nužno detaljnije analizirati. Kada je riječ o fizičkim karakteristikama opsjednutoga, vidljivo je da su tijelo i duh opsjednutoga napaćeni. Opisano je njegovo autodestruktivno djelovanje, kako fizičko, tako i duhovno. Vidljivi su i njegova otuđenost od zajednice i nedostatak osjećaja pripadanja, kao i obezvrijeđenost njegova dostojanstva. Može se samo pretpostaviti koliko fizički trpi tijelo i duh opsjednutoga, ali i kolika je snaga kojom je trgao lance i okove kojima je bio vezan. Liturgijski pogled opsjednuće promatra kao nemogućnost čovjekova iskustva Božjeg spasenja.⁷³ Opsjednutost zlim duhom promatra se kao ropstvo u punom smislu riječi, pri čemu je zla sila koja čovjeka dovodi do destrukcije tom istom čovjeku oduzela mogućnost slobodnog djelovanja.⁷⁴

Kod opsjednutog Gerazenca uočavaju se pojedine specifičnosti o kojima raspravljaju i Božidar Medvid te Josip Marčević.⁷⁵ Naime, autori predstavljaju svoju podjelu izvanrednog

⁷⁰ Usp. *Isto*, 233.

⁷¹ Usp. *Isto*, 234.

⁷² Usp. *Isto*, 237.

⁷³ Usp. Nikola LONČAR, *Pastoralno-liturgijski vidovi sakramentalna egzorcizma*. Diplomski rad. Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 2022., 4.

⁷⁴ Usp. *Isto*, 14.

⁷⁵ Usp. Ivan JAKULJ, Pravne i bogoslužne odredbe o egzorcizmima, u: *Kršćanstvo i zdravlje*, 11 (2005.) 1, 227-264.

sotonskog djelovanja te tvrde da ih se može očitovati putem tri različita načina.⁷⁶ Prvi je način đavolsko gospodarenje nad nekom osobom, pri čemu osoba svojevóljno ulazi u savez sa zlim.⁷⁷ Drugi način podrazumijeva đavolski napad osobe izvana, odnosno izvanjski napad koji se očituje na razne načine. Kod opsjednutog Gerazenca koji se udara kamenjem te dovodi svoje tijelo do destrukcije vidljiv je upravo takav napad. Točnije, riječ je o fizičkom napadu na osobu u smislu nanošenja fizičke patnje.⁷⁸ Marcelić i Medvid ukazuju na treći način, a to je opsjednuće nutrine osobe.⁷⁹ U izvještaju o opsjednutom Gerazencu uočljivi su odvojenost volje i razuma osobe te opsjednuće pri kojem zao duh vlada nad fizičkim i nižim duševnim moćima opsjednutog.⁸⁰ Vidljiv je obrazac ponašanja za koji se pretpostavlja da je odvojen od volje i razuma Gerazenca. Samovoljno ozljeđivanje, vikanje, usamljenost, odvojenost od zajednice, agonija duha i tijela upućuju na povezanost s istaknutom podjelom, pa se tako mogu razlučiti karakteristike opsjednutog s predočenim stadijima djelovanja.

Slično razmišlja i Milivoj Bolobanić koji veliku važnost pridaje izvještaju o opsjednutom iz Geraze. Bolobanić pažnju usmjerava na nadljudsku snagu opsjednutoga, točnije na njegovu mogućnost kidanja lanaca i okova kojima je bio vezan.⁸¹ Kao što Marcelić i Medvid tumače opsjednuće nutrine osobe, tako i Bolobanić tvrdi da izvještaj o Gerazencu upućuje na najteži oblik opsjednuća, odnosno potpuno đavolsko opsjednuće. Bolobanić tvrdi da se istaknute nadljudske sposobnosti ne mogu uočiti u drugim izvještajima opsjednuća u evanđeljima.⁸² Nadalje, Bolobanić smatra da je komunikacija između Isusa i demona važna te uočava jednu zanimljivost: demon moli Isusa da ga pošalje u svinje, na što Isus udovoljava njegovoj molbi. Bolobanić taj dio izvještaja povezuje i s današnjim egzorcizmima u kojima zao duh moli egzorcista da ga pošalje drugdje.⁸³

Važne pojedinosti koje uočava u Isusovim susretima s opsjednutima Bolobanić razvrstava na sljedeći način. Prvo je to da zli duhovi mogu ući u osobu. Primjer takvog slučaja vidljiv je u Ivanovu evanđelju (Iv 13,27), odnosno u slučaju Sotonina ulaska u Judu nakon što je uzeo zalogaj. Druga se pojdinost odnosi na mogućnost ponovnog ulaska zlih duhova čak i nakon

⁷⁶ Usp. *Isto*, 239.

⁷⁷ Usp. *Isto*, 240.

⁷⁸ Usp. *Isto*, 240.

⁷⁹ Usp. *Isto*, 240.

⁸⁰ Usp. *Isto*, 241.

⁸¹ Usp. Milivoj BOLOBANIĆ, *Kako prepoznati zamke zloga*, 45.

⁸² Usp. *Isto*, 45.

⁸³ Usp. *Isto*, 45.

oslobođenja, i to mogućnost ulaska puno gorih demona od onoga u prethodnom slučaju opsjednuća, a to je vidljivo u Matejevu evanđelju (Mt 12,43-45) gdje je istaknuto sljedeće:

„A kad nečisti duh iziđe iz čovjeka, luta bezvodnim mjestima tražeći spokoja, ali ne nalazi! Tada rekne: Vratit ću se u kuću odakle iziđoh. I došavši, nađe je praznu, pometenu i uređenu. Tada ode i uzme sa sobom sedam drugih duhova, gorih od sebe, te uđu i nastane se ondje. Na kraju bude s onim čovjekom gore nego na početku. Tako će biti i s ovim opakim naraštajem“.

2.3. Kći Sirofeničanke i opsjednuti padavičar

U Markovu evanđelju ističe se i zapis o kćeri Sirofeničanke. Riječ je o ženi koja je pronašla Isusa u kući u tirkskom kraju. S obzirom na to da joj je kćer imala nečisti duh, pala je Isusu pred noge i molila Ga da iz njezine kćeri istjera zloduha. Usprkos Isusovom prvotnom odbijanju žena je nepokolebljivo ustrajala u naumu da joj pomogne, na što joj je Isus odvratio da ode kući jer je zloduh izašao iz njezine kćeri. Prilikom povratka kući žena je pronašla svoje dijete kako leži, a zloduh je bio izašao iz nje. Taj događaj upućuje na veličinu Isusove moći i snagu vlasti nad zlodusima – Isusova moć je toliko velika da čak nije trebao biti u blizini ženine kćeri kako bi je mogao osloboditi od zla (usp. Mk 7,24-31).

Treba spomenuti i Markov izvještaj o padavičaru. U Marku 9,17-18 spominje se čovjek koji Isusu dovodi svojeg sina s nijemim duhom: „Gdje ga god zgrabi, obara ga, a on pjeni, škripi zubima i koči se. Rekoh tvojim učenicima da ga izganjaju, ali ne mogoše“. Vidljivo je da neutješni otac od Isusa traži pomoć u izgonu duha nakon što u tome nisu uspjeli Isusovi učenici. Čim je Isus pristupio dječaku i zloduh Ga ugledao, potresao je dječaka te ga oborio na zemlju. Prije nego li je Isus zapovjedio duhu da napusti dječaka razgovarao je s njegovim ocem. Taj je razgovor važan jer se saznaje da je otac zamolio Isusa za pomoć stavljajući naglasak na to ako može nešto za njih učiniti, a upravo u tom trenutku u pitanje se dovodi čovjekova vjera u moć i slavu Isusovu.

Isus upozorava da je sve moguće onomu koji vjeruje i koji svoje pouzdanje stavlja u Boga. Roditelj će za svoje dijete učiniti sve kako bi ozdravilo, ali put do vjere koju Isus traži nije jednostavan. Ako se pažljivo pročita tekst, može se zaključiti da u tom događaju lijek u smislu potpune vjere nije važan samo za dječaka, već i za njegova oca, ali i mnoštvo ljudi oko njih. Shvativši što mu je Isus poručio, djetetov otac odgovorio mu je sljedeće: „Vjerujem!

Pomozi mojoj nevjeri.” Isus je na to zapovjedio nečistom duhu da izađe iz dječaka i nikada više ne uđe u njega, pri čemu se zloduh stresao i izašao iz dječaka.

Međutim, ostaje pitanje što je s Isusovim učenicima, odnosno zašto njegovi učenici nisu mogli izagnati zloduha ako im je Isus dao vlast nad zlim dusima. Bolobanić navodi Isusove riječi: „Ovaj se rod ničim drugim ne može izagnati osim molitvom i postom“ (Mk 9,29). Tumači da se određena oslobađanja zlog duha, naročito ona koja su teška opsjednuća i koja su vremenski dugotrajna, ne mogu dogoditi odmah. Osim što je iznimno važna vjera, od egzorcista se zahtijevaju duboka molitva i post. Isus je tim riječima htio svojim učenicima objasniti uzrok njihova neuspjeha u izgonu. Taj zapis stoga pruža drugačiji pogled na opsjednuće u usporedbi s ostalim zapisima jer su u njemu vidljivi razni elementi kao što su slabost vjere, nemogućnost Isusovih učenika u izvršenju izгона, ali i Isusovo usmjerenje na ono što je važno kako bi se čovjek oslobodio zlog duha.

4. EVANĐELJE PO LUKI

Evandjelje po Luki je baš kao i Matejevo evandjelje o Isusovu djetinjstvu. Luka evandjelje započinje navještajem o Krstiteljevom rođenju koje se analizira u potpoglavlju o radosnom ukazanju u kojem anđeo Gabrijel prenosi Zahariji radosnu vijest o rođenju djeteta. U tom izvještaju Luka spominje i izvještaj o Isusovom rođenju u kojemu anđeo Gabrijel naviješta Mariji jednu od najljepših vijesti u Svetom pismu. Prema tome, sam početak Lukina evandjelja upućuje na to da se u njemu mogu pronaći radosne poruke koje Gospodin prenosi preko svojih anđela. Anđeo se prikazuje kao onaj koji ohrabruje. Osim toga, on rješava unutarnje teškoće koje osjeća Josip, ali i one koje su vidljive kod Marije i Zaharije.⁸⁴ Glede Kristova otajstva Marconcini tvrdi da su anđeli izvršavali ulogu i važnu zadaću objašnjenja, čineći one pred njima sposobne za pružanje savjesnih odgovora i djelovanja.⁸⁵ Luka u svojim izvještajima opširnije piše o Isusovom rođenju te pohodu pastira nakon primanja poruke anđela, a zatim detaljnije izvještava o Isusovu ranom životu. Leon Morris tvrdi da Luka u svojem evandjelju prvenstveno dočarava ostvarenje Božjeg nauma koje je posebno vidljivo u Isusovu životu i djelovanju. To djelovanje nije vidljivo samo u Isusovim ovozemaljskim djelima, već i u samom svjedočanstvu Crkve.⁸⁶ Luka naglašava važnost spasenja. U odnosu na druge evandelize sadržaj Lukina evandjelja čvrsto je postavljen u okvir svjetovne povijesti. Luka u Kristu vidi veliki Božji naum kojem je čovjeku jamčeno spasenje. Sam pojam spasenje ne može se pronaći u Markovu i Matejevu evandjelju, dok Ivan tu riječ koristi tek jednom.⁸⁷ Luka je karakterističan i po svojem zanimanju za pojedince. Posebnu je pozornost pridao ženama, opisujući njihovu ulogu i važnost u Isusovom životu. Primjetan je i opsežniji prikaz Isusovih ozdravljenja subotom. Prema Georgeu Reidu evandjelja donose sedam takvih izvještaja (koja su nerijetko izazivala negodovanje među vjerskim autoritetima), pri čemu se pet ozdravljenja spominje u Lukinu evandjelju. Jedan od tih zapisa jest ozdravljenje opsjednutog čovjeka navedeno u Lk 4,31-35.⁸⁸ George Rice ističe da Luka bilježi izvještaje koje ostali sinoptici ne navode, primjerice prisposobu o milosrdnom Samaritancu, kao i ozdravljenje deset gubavaca izopćenih iz ostatka društva od kojih je jedan bio poganin i koji se vratio zahvaliti Isusu na onome što je uradio za

⁸⁴ Usp. Benito MARCONCINI – Angelo AMATO – Carlo ROCCHETTA – Moreno FIORI, *Anđeli i demoni: povijesna drama između dobra i zla*, 89.

⁸⁵ Usp. *Isto*, 89.

⁸⁶ Usp. Leon MORRIS, *Luka: Tumačenje Evandjelja po Luki*, Novi Sad, 1983., 14.

⁸⁷ Usp. *Isto*, 33.

⁸⁸ Usp. George W. REID, *Zdravlje i ozdravljenje*, u: *Biblijski pogledi*, 11 (2003.) 1-2, 153-187.

njega.⁸⁹ Luka se u svojem evanđelju prilikom prikazivanja Isusove vlasti nad demonima koristi raznim terminima, od kojih su najčešći đavao, nečisti duh te zlodusi, ali spominje i Beelzebula.

4.1. Radosna ukazanja

U Svetom pismu vidljivi su razni primjeri u kojima su anđeli prikazani kao navjestitelji i prenositelji radosnih vijesti. Paul O'Sullivan u svojem djelu *Sve o anđelima* ističe primjer iz Lukina evanđelja u kojemu anđeo dolazi navijestiti Mariji da će postati Majka Božja.⁹⁰

„U šestom mjesecu poslan bi anđeo Gabriel u grad galilejski, koji se zove Nazaret, K djevici zaručenoj mužu, kojemu je bilo ime Josip, iz kuće Davidove. Ime je djevici bilo Marija. Anđeo uniđe k njoj i reče: Zdravo, milosti puna! Gospodin je s tobom. Blagoslovljena si ti među ženama. Na ove riječi uplaši se ona i pomisli, što ima da znači ovaj pozdrav. Anđeo joj reče: Ne boj se. Marija; jer si našla milost u Boga! Ti ćeš začeti i roditi sina. Nadjeni mu ime Isus. On će biti velik i zvat će se Sin Svevišnjega. Gospodin Bog dat će mu prijestolje njegova oca Davida. On će vladati nad kućom Jakovljevom u vijeke, i kraljevstvu njegovu neće biti kraja“ (Lk 1,26-34).

Marinko Vidović detaljnije analizira taj izvještaj i ukazuje na Marijinu ulogu u Božjem spasenjskom naumu.⁹¹ Dijeli događaj u tri dijela obilježena anđelovom inicijativom i Marijinom povratnom reakcijom, i to na anđelov pozdrav, navještaj i tumačenje.⁹² Dakle, prvi dio izvještaja jest onaj u kojem se navodi da je Gabrijel anđeo poslan od Boga. Sama svrha anđelova dolaska nije jasno otkrivena, ali je jasno da je osoba kojoj se anđeo obraća djevica. Vidović ukazuje da se taj pojam dvaput ponavlja, čime se naglašava takvo stanje.⁹³

Drugi dio događaja odnosi se na anđelov pozdrav Mariji i na njezinu reakciju. Naime, anđeo se Mariji predstavlja te je pozdravlja posebnim riječima. Vidljivo je da se anđeo Mariji ne obraća njezinim imenom, već je pozdravlja s „milosti puna“, čime su istaknuti Marijino stanje i njezina uloga u Božjem naumu. Vidović ističe dva elementa Marijine reakcije na anđeoske riječi.⁹⁴ Prvi je element emocionalni i pokazuje Marijinu smetenost zbog anđelovih

⁸⁹ Usp. George E. RICE, Tumačenje evanđelja i poslanica, u: *Biblijski pogledi*, 30 (2022.) 2, 62-76.

⁹⁰ Usp. Paul O'SULLIVAN, *Sve o anđelima*, Split, 2018., 93.

⁹¹ Usp. Marinko VIDOVIĆ, Evanđelje djetinjstva – Isusovo podrijetlo, u: *Crkva u svijetu*, 33 (1998.) 3, 215-230.

⁹² Usp. *Isto*, 224.

⁹³ Usp. *Isto*, 225.

⁹⁴ Usp. *Isto*, 225.

riječi. Drugi je element razumski, a u njemu se Marija reflektira na ono što joj je rečeno prije nego što donese zaključnu misao. Nadalje, tumači se anđelovo hrabrenje. Anđeo Mariji otklanja brigu i očituje njezino poslanje, ali i ulogu određenu za njezina sina. Marija je tražila anđela da razjasni ulogu koju Bog preko njega obznanjuje, a time se dolazi do trećeg dijela Vidovićeve podjele. Anđeo u svojem odgovoru Mariji objašnjava Božji naum. Tumači njezino majčinstvo kao plod Duha Svetoga te joj daje znak Elizabete u kojoj se očitovala Božja svemoć.⁹⁵

Ističe se i anđeosko ukazanje Zahariji. Vidljiva je razlika između Marijina prihvaćanja vijesti, pri čemu je Marija prihvatila svoju ulogu u Božjem naumu i Zaharijine reakcije jer on isprva pokazuje svoju nevjericu i skeptičnost, zbog čega anđeo zauzima autoritativniji pristup prenošenja poruke i upozorava Zahariju da se nalazi u prisutnosti arkanđela koji stoji pred Bogom te mu tako ukazuje na duhovni autoritet koji ima, kao i na mogućnost vjerovanja u poruku koju prenosi u ime Božje:

„Tada mu se ukaza anđeo Gospodnji s desne strane žrtvenika kadionoga. Kad ga vidje Zaharija, uplaši se i strah ga spopadne. A anđeo mu reče: Ne boj se, Zaharija! Molitva je tvoja uslišena: Elizabeta, žena tvoja, rodit će ti sina; nadjeni mu ime Ivan! Imat ćeš radost i veselje, i mnogi će se obradovati njegovu rođenju. Jer će biti velik pred Gospodinom Vina i jaka pića neće piti, i već u utrobi majčinoj napunit će se Duha Svetoga. Mnoge od djece Izraelove obratit će Gospodinu, Bogu njihovu. On će doći pred njim u duhu i sili Ilijinoj, da opet obrati srca otaca k djeci, nepokorne da privede k mišljenju pravednika i tako učini Gospodinu narod spreman“. Zaharija odgovori anđelu: Po čemu da ja to spoznam? Jer sam ja star, i žena je moja poodmakla u godinama. Anđeo mu reče: Ja sam Gabriel, koji stojim pred Bogom, i poslan sam da govorim s tobom i da ti donesem ovu radosnu vijest. A jer nijesi vjerovao mojim riječima, što će se ispuniti u svoje vrijeme, ti ćeš onijemiti i nećeš moći govoriti do onoga dana, dok se to ne zbude“ (Lk 1,11-21).

Radosna vijest može se uočiti i pri navještenju Isusova rođenja na betlehemskim brdima:⁹⁶

„Anđeo im Gospodnji pristupi i slava ih Gospodnja obasja! Silno se prestrašiš. No anđeo im reče: Ne bojte se! Evo, javljam vam blagovijest, veliku radost za sav narod! Danas vam se u gradu Davidovu rodio Spasitelj – Krist, Gospodin. I evo vam znaka: naći ćete novorođenče povijeno gdje leži u jaslama. I odjednom se anđelu pridruži silna nebeska vojska hvaleći Boga i govoreći: Slava na visinama Bogu, a na zemlji mir ljudima, miljenicima njegovim! Čim anđeli

⁹⁵ Usp. *Isto*, 229.

⁹⁶ Usp. Paul O’SULLIVAN, *Sve o anđelima*, 93.

otiđoše od njih na nebo, pastiri stanu poticati jedni druge: Hajdemo dakle do Betlehema. Pogledajmo što se to dogodilo, događaj koji nam obznani Gospodin“ (Lk 2,9-16).

4.2. Isusovo rođenje i pohod pastira

Luka započinje izvještaj opisujući Josipov i Marijin odlazak prema Betlehemu zbog naredbe cara Augusta o provedbi popisa stanovnika. Marconcini upozorava na razliku u usporedbi s Matejevim izvještajem u kojem se navodi da je anđeo Josipu rekao da napusti Betlehem kako bi odmaknuo Herodu, što se ne podudara s Lukinim narativnim tekstom o popisu stanovništva.⁹⁷ Luka nadalje opisuje tijek boravka u Betlehemu u kojemu se približilo vrijeme Marijina poroda te dolazak Isusa na svijet u jaslama jer u svratištu nije za njih bilo mjesta. Luka dočarava vedru noć u kojoj su pastiri stražarili nad svojim stadima, a tijekom koje im je pristupio anđeo Gospodnji kao prenositelj radosnih vijesti. Luka spominje veliku slavu Gospodnju koja je obasjala pastire, dok Matej u svojem izvještaju spominje zvijezdu.⁹⁸

Marko Matić tumači da su pastiri u Isusovo vrijeme smatrani lihvarima, carinicima i poreznicima. Osim toga, navodi da pastirima, s obzirom na njihov status, nije bilo dozvoljeno pohađanje pouke u sinagogi i vršenje obreda.⁹⁹ Farizeji su držali su da je nada u spasenje pastira uzaludna. Matić ukazuje da su pastiri u očima naroda prikazani u negativnom svjetlu, ali da su u večeri Isusova rođenja postali Božji miljenici i svjedoci.¹⁰⁰ To što se anđeo ukazao upravo pastirima Matić tumači kao jedinstveno ukazanje u usporedbi s ostalim ukazanjima kroz povijest spasenja. Neovisno o navještaju ili poruci koju anđeo prenosi samo u tom izvještaju očituje se Božja bit, Njegova svetost i prisutnost.¹⁰¹ Ukazanje anđela pastirima prvo izaziva strah, a zatim radost zbog Isusova rođenja.

Element radosti proteže se kroz čitavo Lukino evanđelje. Matić ukazuje da tim elementom Luka započinje i završava svoje evanđelje. Pastirima je prenesena poruka o rođenju Spasitelja povijenog u jaslama. Luka taj veličanstveni prizor upotpunjuje dolaskom silne nebeske vojske koja se pridružila anđelu hvaleći Boga. Iako Luka ne navodi točan broj, korištenje izraza nebeske vojske pretpostavlja nezamislivo veliki broj anđela koji su došli slaviti radosni događaj

⁹⁷ Usp. Benito MARCONCINI – Angelo AMATO – Carlo ROCCHETTA – Moreno FIORI, *Anđeli i demoni: povijesna drama između dobra i zla*, 88-89.

⁹⁸ Usp. *Isto*, 89.

⁹⁹ Usp. Marko MATIĆ, Povijest i poruka Božićnog otajstva, u: *Obnovljeni Život*, 58 (2003.) 4, 441-460.

¹⁰⁰ Usp. *Isto*, 450.

¹⁰¹ Usp. *Isto*, 450-451.

koji je obznanio Gospodin. Suptilno, ali na dovoljno jasan način Luka upućuje na to da anđeli obznanjuju samo ono što Bog želi otkriti. Oni dolaze u Njegovo ime, a ne u vlastito.

U liturgiji božićne noći anđeosko priopćenje promatra se u kontekstu proročanstva Izaije: „Jer, dijete nam se rodilo, sina dobismo; na plećima mu je vlast. Ime mu je: Savjetnik divni, Bog silni, Otac vječni, Knez mironosni“ (Iz 9,5-6). Također, Matić ističe nekoliko zanimljivosti anđeoske blagovijesti. Usmjerava pažnju na anđeoske riječi „vama se rodio“ u kojima posvojni dativ ukazuje na to da se Isus rodio za nas, isto kao što je za nas i umro na križu.¹⁰² Nadalje, kada se promatra tekst proroka Izaije Lukin izvještaj donosi ime novozavjetne kerigme te uvodi u terminologiju Spasitelja, Gospodina i Krista. Time anđeoska poruka doseže vrhunac – tajna novorođenčeta u jaslama obznanjena je cijelom svijetu.¹⁰³

4.3. Isusova ozdravljenja

U Lukinu evanđelju navode se i zapisi o ozdravljenju Šimunove punice i subotnjim ozdravljenjima, konkretno ozdravljenju zgrbljene žene. Ulaskom u Šimunovu kuću Isusa su zamolili da pomogne Šimunovoj punici koju je mučila groznica. Isus se nadvio nad nju i zaprijetio groznici da je odmah napusti, na što je zdrava žena ustala. Kako je sunce zalazilo tako su mnogi bolesnici dolazili Isusu, a on je polagao ruke na njih te ih ozdravljao, i to ne samo od bolesti, već i od zloduha koji su iz njih izlazili i vikali jer su znali da ih izgoni Sin Božji. Na viku zloduha Isus je samo zaprijetio i nije im dozvolio govoriti. Iako kratak, taj je izvještaj važan, što ističe i Marconcini koji tvrdi da je svrha kraćih i sažetih tekstova u tome što prikazuju događaje koji su primjeri Isusova djelovanja.¹⁰⁴

Važno je spomenuti i ženu koja je osamnaest godina bila zgrbljena jer je imala duha bolesti od kojeg se nije mogla uspraviti. Isus je te subote poučavao u sinagogi te je opazio ženu i pozvao je k sebi i oslobodio je bolesti (usp. Lk 13,11-12). Vjerski autoriteti negodovali su što Isus ozdravlja subotom, pa je prilikom tog Isusova ozdravljenja nadstojnik sinagoge opomenuo Isusa što liječi bolesne u subotnji dan. Isus je uznemiren njegovom pritužbom prozvao nadstojnika za licemjerje. Opomenuo ga je upitavši ga bi li se ogriješio o subotu ako bi vidio da je životinji u nevolji koja mu je od koristi potrebna pomoć. Ako bi pomogao životinji, zašto

¹⁰² Usp. *Isto*, 453.

¹⁰³ Usp. *Isto*, 453.

¹⁰⁴ Usp. Benito MARCONCINI – Angelo AMATO – Carlo ROCCHETTA – Moreno FIORI, *Anđeli i demoni. povijesna drama između dobra i zla*, 231.

je pomoći bolesnom čovjeku o subotu išta manje vrijedno, pa samim time zašto ne bi pomogao ženi koju je svezala Sotona? Preko Krista Bog ljude liječi od Sotoninih destruktivnih utjecaja, liječi ih i oslobađa.¹⁰⁵ Zbog tih su se riječi mnogi protivnici Isusova djelovanja posramili. Slično se može uočiti i u na drugom mjestu u Lukinu evanđelju (usp. Lk 6,6-11), gdje se navodi da je Isus u subotu ozdravio čovjeka s usahlom rukom, zbog čega su ga pismoznanci i farizeji optuživali, kao što je ozdravio i čovjeka od vodene bolesti, što nisu odobravali zakonodavci.

Walter Specht raspravlja o Isusovim ozdravljenima subotom i ističe da su specifična za Lukino evanđelje. Navodi da su sva četiri evanđelja svjedočanstva koja potvrđuju da je subota jedna od polazišnih točaka nesuglasica između Isusa i Židova.¹⁰⁶ U Lukinu izvještaju vidljivo je da su farizeji pogrešno tumačili Isusovo djelovanje. Čak je i sam Isus tvrdio da nije došao ukinuti zakon, već da ga je došao ispuniti (usp. Mt 5,17). Specht ističe da se istinska priroda subote očituje u čovjekovom posvećivanju bogoslužju, a ne u pukom prestanku rada koji nema dublju svrhu.¹⁰⁷

Izvještaj o zgrbljenoj ženi Gabriele Amorth svrstava u treću točku svoje peterostruke podjele o izvanrednom djelovanju Sotone, a to je đavolsko zlostavljanje (*vexatio diabolica*).¹⁰⁸ Amorth objašnjava da zgrbljena žena koju je Isus iscijelio nije bila potpuno pod đavolskim opsjednućem, ali prisustvo đavla sigurno je bilo uzrok njezine fizičke patnje.¹⁰⁹ Đavolsko zlostavljanje interpretira kao smetnju i bolest koja može varirati od vrlo lake do vrlo teške bolesti koje dosežu do opsjednuća (primjerice, gubitak svijesti, fizičko djelovanje ili izgovaranje nekih riječi za koje sama osoba nije odgovorna).¹¹⁰

4.4. Žene u Isusovoj službi

Luka u svojem evanđelju upućuje i na položaj žena. Božana s. Tea Barnjak ukazuje na žene u Isusovoj blizini te ističe kako je svaka od njih imala svoj udio u Lukinu evanđelju.¹¹¹ Mnoge od tih žena bile su u doticaju s anđelima ili demonima.

¹⁰⁵ Usp. Friedrich OBERKOFER, *Antikrist – mit o oprostaju od đavla*, 30.

¹⁰⁶ Usp. Walter F. SPECHT, Subota u Novom zavjetu, u: *Biblijski pogledi*, 14 (2006.) 1-2, 87-108.

¹⁰⁷ Usp. *Isto*, 91.

¹⁰⁸ Usp. Gabriele AMORTH, *Egzorcist govori*, Jelsa, 1998., 36.

¹⁰⁹ Usp. *Isto*, 36.

¹¹⁰ Usp. *Isto*, 36.

¹¹¹ Usp. Božana BARNJAK, Isusov odnos prema ženama, u: *Spectrum*, 47 (2014.) 3-4, 42.

Prva je od tih žena Isusova majka Marije koja se spominje u najranijim zapisima Lukina evanđelja, odnosno kada je primila radosnu vijest od anđela Gabrijela. Marija je jedinstvena po svojoj ulozi u Božjem naumu. Spominje se i nerotkinja Elizabeta koja je po anđelovom ukazanju i poruci Zahariji ostala trudna i postala majka Ivana Krstitelja. Među ženama u Lukinu evanđelju ističe se i Marija Magdalena iz koje je Isus izagnao sedam đavola (usp. Lk 8,1-4). U zapisima iz Lukina evanđelja spominju se i Marta i Marija, Suzana, kao i žena Herodova upravitelja i mnoge druge koje je Isus ozdravio. Koliko su žene bile važne u Isusovu životu vidljivo je i u činjenici da su ga na njegovu križnom putu¹¹² pratile upravo one te da su one svjedočile njegovu muku. Isto tako, žene su prve od anđela primile vijest o Isusovu uskrснуću (usp. Lk 24,6).

¹¹² Usp. *Isto*, 48.

5. EVANĐELJE PO IVANU

U Ivanovu evanđelje vidljive su izvjesne razlike u odnosu na sinoptike. Najveća je razlika u Ivanovoj jedinstvenoj koncepciji, odnosno u tome da je njegovo evanđelje tekstualno sažetije, ali simbolički bogatije. Ivanovo evanđelje krasi jednostavan jezik. Ono obiluje slikama i simbolima koji nisu toliko izraženi kod sinoptika. Može se primijetiti i izvjesna doza poetičnosti u stilu pisanja, posebno u proslovu. Ivanovo evanđelje koristi antonime (primjerice, svjetlo i tama, laž i istina, život i smrt). Takvo korištenje terminologije specifično je za Ivanovu kristologiju kod Božje objave kao i kod Isusove vlastite objave.¹¹³ Za Ivanovo evanđelje važno je napomenuti da u njemu nema izvještaja o izgonu zlih duhova. Ivan govori samo o tri od 29 sinoptičkih čudesa te dodaje četiri koja nisu navedena kod sinoptika. Njegovo evanđelje sadrži i oprostajne govore, kao i dijaloge s Nikodemom i Samarijankom.¹¹⁴ Ono je usredotočeno na početnu činjenicu koja tumači Očevo slanje Sina u svijet, odnosno da oni koji vjeruju u Sina vjeruju i u Oca koji ga je poslao. Prema Franku Materi, iz toga je vidljivo da se kristološki zahtjev slaže s teološkim, odnosno da se ne može govoriti o Sinu, a da se pritom ne govori o Ocu koji ga je poslao i koji se u njemu očituje.¹¹⁵ Dugandžić ističe razliku između Ivana koji Isusa stavlja u središte navještaja i sinoptičkih evanđelja u kojima je vidljiv Kristov navještaj Božjeg kraljevstva.¹¹⁶ Promatrajući Ivanovu naglašenu kristocentričnost sam pojam Božjeg kraljevstva nema značajnu teološku ulogu koja se može zamijetiti kod sinoptika. Usprkos tome Dugandžić smatra da Ivan nije zanemario soteriologiju, a to je najviše vidljivo u Isusovim samoobjaviteljskim riječima.¹¹⁷

5.1. Anđeli u Ivanovu evanđelju

Marconcini ističe četiri spominjanja anđela u Ivanovom evanđelju,¹¹⁸ pri čemu je u tim spominjanjima naglasak na izvještaju o prisutnosti anđela kod uskrsnuća. Taj je izvještaj sličan

¹¹³ Usp. Božo LUJIĆ – Ivan DUGANDŽIĆ, *Evanđelje ljubljenoga učenika. Uvodna pitanja i komentar Ivanova evanđelja*, u: *Bogoslovska smotra*, 85 (2012.) 3, 915-920.

¹¹⁴ Usp. *Isto*, 916.

¹¹⁵ Usp. Frank J. MATERA, *New Testament theology: Exploring Diversity and Unity*, Louisville, Kentucky, 2007., 273-274.

¹¹⁶ Usp. Ivan DUGANDŽIĆ, *Biblijska teologija Novoga zavjeta*, 141-142.

¹¹⁷ Usp. *Isto*, 142.

¹¹⁸ Usp. Benito MARCONCINI – Angelo AMATO – Carlo ROCCHETTA – Moreno FIORI, *Anđeli i demoni: povijesna drama između dobra i zla*, 79-80.

sinoptičkom, ali razlike postoje u nekim detaljima. Naime, Ivan drugačije opisuje anđela te propušta objasniti smisao praznog groba. Prije same analize događaja treba naglasiti da je u odnosu na sinoptičke prikaze Ivan, kako ističe Mijo Selec, pomazanje Isusova tijela pripisao Josipu Artimatejskom i Nikodemu.¹¹⁹ Dakle, ne prikazuje naum Marije Magdalene pri njezinom odlasku na grob.

U izvještaju o Isusovom praznom grobu Marija Magdalena je stajala kod groba, uplakana, pogledala je unutra i zatekla dva anđela koja su sjedila na mjestu Isusova položena tijela. Ivan navodi da je jedan bio na mjestu glave, a drugi na mjestu Isusovih nogu. Marija Magdalena i anđeli kratko su porazgovarali: „Ženo, što plačeš?“ Odgovori im: „Uzeše Gospodina mojega i ne znam gdje ga staviše“ (Iv 20,11-14). Odmah netom Marija Magdalena se osvrnula i ugledala Isusa, ne prepoznavši odmah tko se nalazi pred njom. Sinoptici također prenose taj događaj, ali se on od Ivanova prikaza razlikuje u manjim pojedinostima (primjerice, u broju anđela, njihovom izgledu te načinu njihove pojave u Isusovom grobu).¹²⁰

Još jedna razlika između Ivana i sinoptičkih evanđelja jest sam razgovor između Isusa i Marije Magdalene. Naime, Isus se Mariji obraća istim riječima kao i anđeli: „Ženo, što plačeš?“ Marija Magdalena obraća se Isusu misleći da je netko drugi. Tek kada je Isus povikao „Marijo!“, ona je shvati tko se nalazi pred njom te je povikala Isusu: „Učitelju!“ Na to je Isus uputio da se ne zadržava s njime, već da ode i prenese vijest učenicima. Marija se uputila i napravila onako kako joj je Isus rekao.

5.2. Đavao u Ivanovu evanđelju

Iako se Ivan ne dotiče izravnog navoda oslobađanja i izгона, u nekim njegovim izvještajima (primjerice, u izvještaju o oglušenju Židova na Isusove riječi, izvještaju u kojem je Isus optužen da ima zloduha te u Petrovoj ispovijesti i zapisu o Posljednjoj večeri) spominju se đavao i Sotona. Marconcini smatra da Ivan đavla promatra pod tri dimenzije: kao moralno zlo, kao optužbu da je u Isusu zao duh i kao svrgnutog kneza ovozemaljskog svijeta.¹²¹

U izvještaju koji se odnosi na Judu Iškariotskog, točnije u Iv 6,70-72 navodi se sljedeće:

¹¹⁹ Usp. Mijo SELEC, Harmonija evanđeoskih izvještaja o ukazivanjima Krista Gospodina poslije uskrsnuća, u: *Bogoslovska smotra*, 19 (1931.) 4, 382-392.

¹²⁰ Usp. *Isto*, 277.

¹²¹ Usp. Benito MARCONCINI – Angelo AMATO – Carlo ROCCHETTA – Moreno FIORI, *Anđeli i demoni: povijesna drama između dobra i zla*, 248.

„Odgovori im Isus: Nisam li ja vas dvanaesticu izabrao? A ipak, jedan je od vas đavao. Govoraše to o Judi, sinu Šimuna Išariotskoga, jednom od dvanaestorice, jer on ga je imao izdati“.

U ovom izvještaju Judu se promatra kao onoga koji je napravljen oruđem laži od strane đavla. Sličnost je vidljiva u Iv 8,43-51:

„Zašto moje besjede ne razumijete? Zato što niste kadri slušati moju riječ. Vama je otac đavao i hoće vam se vršiti prohtjeve oca svoga. On bijaše čovjekoubojica od početka i ne stajaše u istini jer nema istine u njemu: kad govori laž, od svojega govori jer je lažac i otac laži. A meni, jer istinu govorim, meni ne vjerujete. Tko će mi od vas dokazati grijeh? Ako istinu govorim, zašto mi ne vjerujete? Tko je od Boga, riječi Božje sluša; vi zato ne slušate jer niste od Boga. Odgovoriše mu Židovi: Ne kažemo li pravo da si ti Samarijanac i da imaš zloduha? Odgovori Isus: Ja nemam zloduha, nego častim svoga Oca, a vi me obeščaćujete. No ja ne tražim svoje slave; ima tko traži i sudi. Zaista, zaista, kažem vam: ako tko očuva moju riječ, neće vidjeti smrti do vijeka“.

Ivan u svojim izvještajima u đavlu vidi korijen svakog zla i grijeha. Kao i u drugim evanđeljima, i u Ivanovu evanđelju vidljive su optužbe da je Isus opsjednut zlim duhom. Kod Ivana je ta optužba vidljiva u izvještaju u kojem se Isus proglasio dobrim pastirom, na što se mnoštvo pobunilo (usp. Iv 10,19). Marconcini naglašava da je sintagma imati zloduha snažna te da se njome očituje potpuno opsjednuće đavlom.¹²² Važno je naglasiti da su u to vrijeme ljudi nerijetko poistovjećivali opsjednuće s duševnim smetnjama, pa taj sintagma imati zloduha može značiti i da je Isusov govor bio posve nejasan i nerazumljiv te da nije bilo potrebno uopće slušati ono što je imao za reći.¹²³ Marconcini navodi da Ivanu svojim zapisima spominje kneza ovog svijeta te da je taj navod prisutan samo u njegovu evanđelju.¹²⁴ Ivan predstavlja Sotonu kao jedinog lika koji sučelice stoji Isusu, što je vidljivo u izvještaju u kojem opisuje Sotonin ulazak u Judu kada mu Isus pruži zalogaj kruha umočen u vino.

¹²² Usp. *Isto*, 248.

¹²³ Usp. *Isto*, 250.

¹²⁴ Usp. *Isto*, 250.

ZAKLJUČAK

U istraživanju anđela i demona u evanđeljima vidljivo je da su ti izvještaji iznimno važni za našu vjeru. Crkveni dokumenti ukazuju i potvrđuju njihovo postojanje te ulogu u Božjem naumu, a o njima su vidljivi izvještaji u svakom evanđelju. U radu su analizirani pojedini tekstovi iz evanđelja u kojima se spominju anđeli i demoni te su utvrđeni značaj, uloga i zadaća anđela i demona. Utvrđeno je da je riječ o bićima duhovne naravi, moći i stvaranja. Autori čija su mišljenja istaknuta u radu značajno su pridonijeli razumijevanju pojedinih zapisa iz evanđelja. Pojave anđela ukazale su na njihovo poslanje kao glasnika, poruke koje prenose, ali i ohrabrenje osoba kojima su te poruke upućene. I demoni značajno pridonose zapisima Svetog pisma. Analizirane su karakteristike demona, njihovo ponašanje u Kristovoj prisutnosti te reflektiranje na ponašanje čovjeka u psihičkom i fizičkom smislu. Svi evanđelisti u svojim zapisima, koji se u pojedinim detaljima mogu razlikovati, u srži prenose istu poruku. Krist je poslan od Boga kao učitelj i kao spasitelj. Njegova moć i slava je neograničena – ozdravljao je bolesne, opsjednute i zanemarene. Demoni su se na Njegovu prisutnost i riječ pokoravali jer nisu imali drugog izbora osim postupiti po Njegovoj volji, u teškim trenucima svojeg života anđeli su Mu služili. Svi analizirani zapisi iz evanđelja mogu poslužiti kao oslonac u vjeri. Bića koja su od ljudi toliko kompleksnija i nedostižna na ovozemaljskom svijetu Isusa su okruživali za vrijeme Njegova života, javnog djelovanja i uskrsnuća. Moć kojom Isus izgoni zlo iz čovjeka potvrđuje beskrajnu ljubav koju Bog osjeća prema čovjeku i važnost koju Riječ ima za ljude, odnosno koja ukazuje kako bi ljudi trebali živjeti onako kako je Krist poučavao.

SAŽETAK

Razumijevanje anđela i demona u novozavjetnim spisima otkriva se u okviru povijesnih događaja novozavjetnih biblijskih zapisa. Isusovo javno djelovanje nije moguće zamisliti bez Njegovih velikih ozdravljenja i izгона zlih duhova. Evanđelja svjedoče O Njegovim djelima i Božanskom naumu koji se obistinio u Isusu. Anđeli u svojim navještajima imaju značajnu ulogu jer je njihovo poslanje od Boga. Uočljivo je i koliko su Isusova djela čudesna i slava mnogih koji su se u Njemu prepoznali, kao i sablazan mnogih koji su Mu se protivili. U razumijevanju tih značajnosti, kako kod Isusovih izгона demona, tako i anđeoskih ukazanja, važno je poznavati i tadašnju kulturu i mentalitet židovskog naroda.

U radu su analizirani etimologija anđela i demona, njihova hijerarhija i narav, njihove osobitosti te djelovanje i uloga u Božjem naumu. Analiza evanđelista i njihovih izvještaja potvrđuje događaje koji su se zbili, iako među evanđelistima postoje određene razlike u oblikovanju teksta ili terminologiji. Demonska opsjednuća imaju veliku težinu na čovjekovo duševno stanje, fizičku i psihičku dobrobit. Težina opsjednuća razlikuje se od osobe do osobe i svaki slučaj je karakterističan za sebe. Prikazana su različita ponašanja demona u Kristovoj blizini te neizbježna poslušnost Isusove naredbe i riječi. Anđeoska ukazanja osvijetlila su mnoge značajnosti, njihova pojava čovjeka ostavlja zatečenim, čak i preplašenim, no oni svojim ohrabrivanjem i porukama pripremaju čovjeka na Božju riječ. Njihova su ukazanja veličanstvena, osobito u navješčaju Radosne vijesti i ukazanju nakon Isusova uskrsnuća, kojem su žene na Isusovom grobu svjedočile.

Ključne riječi: anđeli, demoni, Evanđelje

SUMMARY

Angels and demons in the Gospels

Understanding of angels and demons in New testament scriptures is revealed through historical occurrences of biblical scripture. Jesus' public engagement can not be conceived without including his healings and exorcisms of evil spirits. Gospels testify the veracity of his deeds as well as God's divine intention that came to realization through Jesus. In scripture angels have a pertinent role which certifies their mission bestowed upon them by God, as well as the importance and impact they have on those encountered. We have noted the miracles of Jesus' acts, and the glory many have recognized in him, unlike those who were outraged and opposed. The ability of understanding features and response of exorcisms and angelic encounters, lies within knowing and understanding the culture and mentality of Jewish people at the time.

The thesis displayed etymology of angels and demons, hierarchy and nature, including specifics regarding the role they have in God's divine intention. Analysis of the Gospels verify events taken place, regardless of few disparities among Evangelists whether in text formatting or terminology, the essence of their testimony is unaltered. Demonic possessions affect and weigh heavy on a person's mental state, physical and psychological well being. Severity of a possession differs from person to person and each case has its own specifics. A variety of demonic behavioral characteristics in the presence of Christ have been presented, as well as a demon's inevitable obedience to Jesus' word. Angelic encounters have brought light to many curiosities, their effect on people, encouragement and messages that bring people to a readiness and fulfillment of God's intention. Angel encounters are magnificent, especially seen in the proclaiming of Good News and apparition after Jesus's resurrection.

Key words: angels, demons, Gospel

LITERATURA

Crkveni dokumenti:

Katekizam Katoličke Crkve, Zagreb, 2016.

PRVI VATIKANSKI KONCIL, *Dei Filius. Dogmatska konstitucija o katoličkoj vjeri* (24. IV. 1870.), u: DENZINGER Heinrich – HÜNERMANN Peter, *Zbirka sažetaka vjerovanja, definicija i izjava o vjeri i čudoređu*, Đakovo, 2002.

Knjige:

AMORTH Gabriele, *Egzorcist govori*, Jelsa, 1998.

AUGUSTINOVIĆ Augustin, *Povijest Isusova: povijesna sinopsa evanđelja*, 1. svezak, Zagreb, 1984.

BOLOBANIĆ Milivoj, *Kako prepoznati zamke zloga*, Zadar, 2006.

ČATIĆ Ivica, *Komentar Evanđelja po Marku*, Zagreb, 2022.

DUGANDŽIĆ Ivan, *Biblijska teologija Novoga zavjeta*, Zagreb, 2004.

FORTEA Jose, *Summa Daemonica: Traktat o demonologiji i priručnik o egzorcizmu*, Velika Gorica, 2018.

FRANCE T. Richard, *The Gospel of Matthew*, Michigan, 2007.

FUĆAK M. Jerko, *Dopisna teologija (Novi zavjet)*, Zagreb, 1983.

IVAN PAVAO II. (WOJTYŁA Karol), *Anđeli – tko su, kako djeluju i zašto su važni*, Split, 2015.

LAINÉ A. James, *A biblical view of demonology*, Ohio, 1981.

MARCONCINI Benito – AMATO Angelo – ROCCHETTA Carlo – FIORI Moreno, *Anđeli i demoni Povijesna drama između dobra i zla*, Zagreb, 2017.

MATERA Frank, *New Testament theology: Exploring Diversity and Unity*, Louisville, Kentucky, 2007.

MORRIS Leon, *Luka: Tumačenje Evanđelja po Luki*, Novi Sad, 1983.

O'SULLIVAN Paul, *Sve o anđelima*, Split, 2018.

OBERKOFER Friedrich, *Antikrist - mit o oproštaju od đavla*, Split, 2012.

PAVLIČIĆ R. Željko, *Opsjednuće spiritizam magija*, Đakovo, 1999.

Članci:

BARNJAK Božana, Isusov odnos prema ženama, u: *Spectrum*, 47 (2014.) 3-4, 42-49.

- JAKULJ Ivan, Pravne i bogoslužne odredbe o egzorcizmima, u: *Kršćanstvo i zdravlje*, 11 (2005.) 1, 227-264.
- LUJIĆ Božo – DUGANDŽIĆ Ivan, Evanđelje ljubljenoga učenika. Uvodna pitanja i komentar Ivanova evanđelja, u: *Bogoslovska smotra*, 85 (2012.) 3, 915-920.
- MATIĆ Marko, Povijest i poruka Božićnog otajstva, u: *Obnovljeni život*, 58 (2003.) 4, 441-460.
- MRAKOVČIĆ Božidar, Sinoptička evanđelja: Marko i Matej: Seminar o Markovu i Matejevu evanđelju na Papinskom biblijskom institutu u Rimu (26. – 30. siječnja 2015.), u: *Bogoslovska smotra*, 85 (2015.) 2, 557-573.
- RICE E. George, Tumačenje evanđelja i poslanica, u: *Biblijski pogledi*, 30 (2022.) 2, 62-76.
- REID W. George, Zdravlje i ozdravljenje, u: *Biblijski pogledi*, 11 (2003.) 1-2, 153-187.
- SCHNEIDER Alfred, Postoje li anđeli?, u: *Obnovljeni život*, 46 (1991.) 3-4, 325-334.
- SELEC Mijo, Harmonija evanđeoskih izvještaja o ukazivanjima Krista Gospodina poslije uskrsnuća, u: *Bogoslovska smotra*, 19 (1931.) 4, 382-392.
- SPECHT F. Walter, Subota u Novom zavjetu, u: *Biblijski pogledi*, 14 (2006.) 1-2, 87-108.
- TOMIĆ Celestin, Zlo, demoni i Sotona, u: *Bogoslovska smotra*, 46 (1976.) 3, 280-287.
- VIDOVIĆ Marinko, Evanđelje djetinjstva – Isusovo podrijetlo, u: *Crkva u svijetu*, 33 (1998.) 3, 215-230.

Diplomski radovi:

- LONČAR Nikola, Pastoralno-liturgijski vidovi sakramentalnog egzorcizma. Diplomski rad. Sveučilište u Splitu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 2022.

Materijali u elektroničkom obliku:

- ČATIĆ Ivica, *Ozdravljenje opsjednutoga (Mk 1,21-28)*, (29.4.2017.), u: <https://svetopismo.net/2017/04/29/6-ozdravljenje-opsjednutoga-u-sinagogi-mk-121-28/> (4.2.2023.)

ŽIVOTOPIS

Ime i prezime: Mia Juričić

Datum i mjesto rođenja: 27. prosinca 1996., Zagreb

Prebivalište: Bibinje, Zadar

Podatci o školovanju:

- 2003. – 2006. Holy Innocents Primary School, Sydney
- 2006. – 2011. Osnovna škola Vrbani, Zagreb
- 2011. – 2015. Ugostiteljsko-turističko učilište, smjer: hotelijerski komercijalist
- 2015. – 2019. Sveučilište u Zadru, preddiplomski dvopredmetni studij, smjer: filozofija i teološko-katehetski studij
- 2019. – 2021. Sveučilište u Zadru, diplomski dvopredmetni studij, smjer: filozofija i teološko katehetski studij

Strani jezici i računalne vještine:

- engleski jezik
- njemački jezik
- poznavanje i korištenje:
 - MS Office paketa
 - platformi za učenje (Zoom, Teams, Wakelet)